

Σύντομη ιστορία του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων της Λαμίας

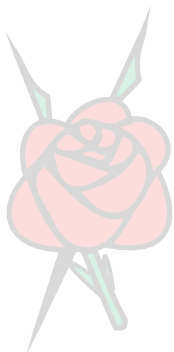

του Κωνσταντίνου Μπαλωμένου
φυσικού - καθηγητή

ΕΚΔΟΣΗ: "ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ" α.ε.

ΛΑΜΙΑ 2012

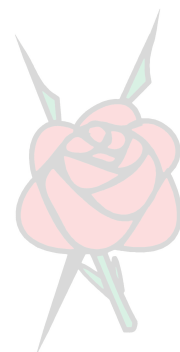
Σύντομη ιστορία
του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων
της Λαμίας

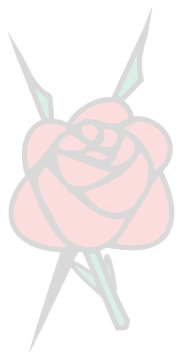

του Κωνσταντίνου Μπαλωμένου
φυσικού - καθηγητή

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ" α.ε.

ΛΑΜΙΑ 2012

ΕΚΔΟΣΕΙΣ “ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ” Α.Ε.

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

Προλεγόμενα

Η Στερεά Ελλάδα και ειδικά η Φθιώτιδα με γεωγραφικό κέντρο τη Λαμία, από τα πρώτα ελεύθερα χρόνια της χώρας μας χαρακτηριζόταν από το ορεινό ανάγλυφό της με τους ευσταλείς γεροδεμένους ορεισίβιους κατοίκους της και ταυτόχρονα μέχρι το 1881 αποτελούσε τα σύνορα της Ελλάδας. Η εθνική άμυνα επέβαλε το σχηματισμό τακτικού στρατού και την εγκατάσταση ισχυρών δυνάμεων, με έδρα τη Λαμία. Ο αντιπροσωπευτικός τύπος Έλληνα πολεμιστή στους περασμένους αιώνες ήταν ο εύζωνας.

Το σώμα των ευζώνων προήλθε¹ οπωσδήποτε από τους πολεμιστές της Επανάστασης. Ήταν σώμα ελαφρώς οπλισμένων στρατιωτών, γι' αυτό και ευέλικτο σε επιχειρήσεις όπου ήταν αδύνατη ή δύσκολη η παράταξη τακτικού και βαριά οπλισμένου στρατού. Οι ευζώνοι κατέστησαν ονομαστό σώμα² και μέχρι ενός σημείου το όνομά τους αναμίχτηκε με θρύλους, κυρίως μετά το Μακεδονικό αγώνα και τους Βαλκανικούς πολέμους.

Ο Ε. Τιρό, ανταποκριτής γαλλικού περιοδικού "Le Tour de Monde" το 1898 έγραψε: «Αυτοί οι στρατιώτες των ορέων φορούν άσπρες σφικτιές περισκελίδες κι ένα μπλε χιτώνα που τονίζει τη μέση τους και καλύπτει την κομψή φουστανέλα τους. Στο κεφάλι τους φορούν ένα είδος κόκκινου σκούφου και στα πόδια κάτι παράξενα παπούτσια με γυριστή μύτη, στολισμένα με μια φούντα από μαύρο μαλλί. Αυτοί οι άνδρες διαθέτουν καταπληκτική ευκινησία. Περνούν από μονοπάτια, όπου μόνο κατσίκια θα κατάφερναν να σκαρφαλώσουν και αναρριχώνται σ' ένα βουνό, με ντουφεκι στο χέρι, σακίδιο στον ώμο και ιλιγγιώδη ταχύτητα».

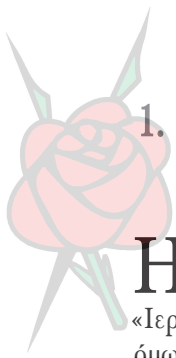
Γι' αυτό, από νωρίς έγιναν μονάδες ευζώνων, παράλληλα με την οργάνωση τακτικού στρατού με δομή και στολές δυτικού τύπου, ο οποίος και επεκράτησε τελικά. Στον 20ό αι. οι - σχετικά λίγες - μονάδες ευζώνων (θεωρείται κορυφαίο το 5/42 Σύνταγμα της Λαμίας), με την εξαιρετική εθνική δράση τους έγιναν επίλεκτες και έφτασαν στα όρια του θρύλου. Σε τούτη την εργασία, παράλληλα με τη συνοπτική ιστορία των ευζωνικών ταγμάτων του ελληνικού στρατού, θα αποδοθεί - με περιορισμένο τρόπο - η ιστορία του ευζωνικού Συντάγματος που ταυτίστηκε με τούτη την πόλη.

Εύζωνας

¹ Γεώργιος Ρούσος : Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. 5, σ. 221, εκδ. Ελληνική Μορφωτική Εορτή, 1976, Αθήνα.

² Αργότερα το σώμα αυτό αντικαταστάθηκε από τις δυνάμεις καταδρομών.

1. Ευζωνικά τάγματα του ελληνικού στρατού στο 19ο αιώνα

Η ιστορία του Ελληνικού Στρατού συνδέεται άρρηκτα με την ιστορία του Ελληνικού Έθνους. Μετά το πρώτο ελληνικό τακτικό σώμα του Αλεξάνδρου Υψηλάντη³, τον «Ιερό Λόχο», τον Απρίλιο του 1822 συγκροτήθηκε το πρώτο σύνταγμα Πεζικού⁴, που όμως σύντομα αυτοδιαλύθηκε.

Τον Ιούλιο του 1824 σχηματίστηκε με εθελοντές ένα τάγμα⁵, περίπου 500 ανδρών, αποτελούμενο από τέσσερις λόχους Πεζικού, ένα λόχο Ευζώνων και έναν Επίλεκτων. Από το 1825 γινόταν στρατολόγησ⁶ (μετά από απογραφή) και επιπλέον με πολλούς Έλληνες του εξωτερικού όπως και πολλούς φιλέλληνες έγιναν 2 τάγματα, με έδρα το Ναύπλιο. Επικεφαλής ορίστηκε ο φιλέλληνας Γάλλος Συνταγματάρχης Charles Fabvier (Φαβιέρος).

Ο Καποδίστριας (από το 1829) επιδόθηκε στην αναδιοργάνωση των άτακτων στρατευμάτων. Σταδιακά δημιούργησε 13 ελαφρά τάγματα Πεζικού⁷, με διοικητή το Γάλλο Συνταγματάρχη Trezel (Τρεζέλ).

Οι στρατεύσιμοι κληρώνονταν από αυτούς που ήταν ηλικίας 18-30 ετών, με εξαίρεση τους σωματικά ανίκανους και τους μοναχογιούς. Επιτρεπόταν μάλιστα η αντικατάσταση κάθε κληρωτού με όποιον άλλο δεχόταν να στρατευθεί στη θέση του. Η θητεία ορίστηκε τριετής.

Το πρώτο τακτικό τάγμα, υπό το Συνταγματάρχη Ρόδιο, τον Ιούλιο του 1824, διατήρησε την ελληνική ενδυμασία από σαγιάκι (κάπα), άσπρη φουστάνελα και φέσι. Αργότερα, ο Φαβιέρος, μοίρασε στο τακτικό σώμα 5.000 στολές που είχαν εισαχθεί από την Αγγλία. Από το 1829 η στολή του Τακτικού Στρατού εξομοιώθηκε με διάταγμα με τη γαλλική και μόνο οι άνδρες των ελαφρών ταγμάτων εξακολουθούσαν να φορούν την παραδοσιακή ελληνική ενδυμασία.

Η δολοφονία (στις 29 Σεπτεμβρίου 1831) του Καποδίστρια είχε ως αποτέλεσμα την αποσύνδεση⁸ του τακτικού στρατού.

Στα χρόνια της αντιβασιλείας πρώτα και μετά βασιλείας του Όθωνα (από το 1833) ο στρατός περιλάμβανε πεζικό, ιππικό, πυροβολικό, μηχανικό, ακροβολιστές, χωροφυλακή και λόχο απομάχων, με επικεφαλής το Σκώτο συνταγματάρχη Τόμας Γκόρντον.

Στην Υπάτη είχε την έδρα του το 3ο Τάγμα Ευζώνων, με ζώνη ευθύνης του τους δήμους Υπάτης, Μακρακώμης (τότε Βαρυμπόμπης) και Σπερχειάδας (τότε λεγόταν Αγά). Στεγαζόταν στον λεγόμενο «Καποδιστριακό» στρατώνα, που κατασκευάστηκε το 1836 (ορθότερα Οθωνικό στρατώνα⁹).

³ στις 3 Μαρτίου 1821, στο Ιάσιο της Μολδαβίας.

⁴ με διοικητή τον Ιταλό Συνταγματάρχη Pietro Tarella (Ταρέλλα).

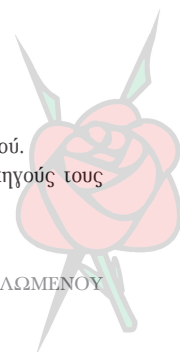
⁵ Διοικητής του τοποθετήθηκε ο Λωδεκανήσιος Συνταγματάρχης Παναγιώτης Ρόδιος.

⁶ Νόμος «Περί Απογραφικής Στρατολογίας», από τις 10 Μαΐου 1825.

⁷ Επιπλέον συγκροτήθηκαν για πρώτη φορά εθελοντικό τάγμα Πυροβολικού και Μηχανικού.

⁸ Τα ελαφρά τάγματα γρήγορα διαλύθηκαν, σχηματίζοντας και πάλι ένοπλες ομάδες με αρχηγούς τους παλιούς οπλαρχηγούς των άτακτων σωμάτων.

⁹ κόστισε τότε 27 χιλιάδες δραχμές και “χωρούσε 200 τακτικούς ή 500 ελαφρούς”.

Από τα 10 ελαφρά τάγματα τακτικού στρατού αμιγώς ελληνικά, που θέσπισαν για απορρόφηση των παλαιών πολεμιστών, τελικά, καταρτίσθηκαν μόνο¹⁰ 2-3 ελαφρά τάγματα (“ακροβολιστές”), τα οποία ενσωμάτωσαν εθελοντές από τη Μάνη και τη Στερεά Ελλάδα, αλλά και φιλέλληνες. Κάθε τάγμα είχε 6 λόχους με 120 περίπου άνδρες έκαστος. Επικεφαλής των ταγμάτων διορίστηκαν παλιοί οπλαρχηγοί του Αγώνα. Θέσεις στο στρατό κατέλαβαν και οι Βαυαροί.

Πάντως, η οικονομική κατάσταση του Κράτους ήταν πολύ κακή και η εσωτερική κατάσταση ανώμαλη. Στα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα ξέσπασαν πολλές στάσεις, ταραχές και επαναστάσεις. Συχνά έπαιρνε ενεργό μέρος και ο στρατός.

Μετά την έξωση του Όθωνα, οι εσωτερικές αντιπαραθέσεις και αναμίξεις του στρατού στα πολιτικά πράγματα καθυστέρησαν την οργάνωσή του. Στις αλλαγές που έγιναν την περίοδο 1864-1876 σημειώνουμε ότι συστήθηκαν τρία αρχηγεία (για τη διοίκηση, εκπαίδευση και επιθεώρηση των στρατιωτικών μονάδων στην περιφέρειά τους) με έδρες την Αμφιλοχία, τη **Λαμία** και την Κέρκυρα.

Το Πεζικό οργανώθηκε σε 10 τάγματα. Το 1867 ιδρύθηκαν τα πρώτα τέσσερα ευζωνικά τάγματα (αργότερα συντάγματα) που καθένα τους διέθετε οργανωτική δύναμη τεσσάρων λόχων. Κεντρική τους αποστολή ήταν η φύλαξη της μεθορίου. Από τον επόμενο χρόνο (1868) σε κάθε ευζωνικό τάγμα προστέθηκε και πέμπτος λόχος. Η αρχική σύνθεση αυτών των ταγμάτων αποτελούνταν από εθελοντές, υπαξιωματικούς ή οπλίτες, οι οποίοι συνήθως κατάγονταν από ορεινές περιοχές.

Από το 1877, η Ελλάδα διέθετε 2 μεραρχίες, εκ των οποίων μία ονομάστηκε Στερεάς Ελλάδας. Με έδρα τη Λαμία ιδρύθηκε η “ταξιαρχία Μεσολογγίου”. Σ’ αυτήν υπάγονταν το “4ο Σύνταγμα Πεζικού” με τρία τάγματα. Το “Τάγμα των Ευζώνων”, είχε έδρα το Γαρδίκι.

Από το 1878, το πεζικό περιλαμβάνει 16 τάγματα και 4 τάγματα ευζώνων. Το 1882 το πεζικό φτάνει τα 27 τάγματα, ενώ τα τάγματα ευζώνων έγιναν 9. Από το 1885, ο στρατός οργανώθηκε σε 10 συντάγματα πεζικού και σε 8 ανεξάρτητα τάγματα ευζώνων.

Ο οπλισμός του πεζικού και των ευζώνων είναι τυφέκια Γκρα (Gras). Η στολή των Ευζώνων και των ακροβολιστών ήταν σχεδόν ίδια και περιλάμβανε γιλέκο (φέρμελη), ιματίδιο (μεϊντάνι) από λευκό μάλλινο ύφασμα με μάλλινα γαϊτάνια χρώματος μοβ και δύο σειρές από δώδεκα κουμπιά, δεξιά και αριστερά του στήθους. Κόκκινο φέσι (φάριο) με μαύρη μεταξωτή φούντα, στέμμα και εθνόσημο. Λευκές περικνημίδες και μοβ μάλλινες καλτσοδέτες. Φουστανέλα από λευκό ύφασμα. Ζώνη βαμβακερή. Τοσαρούχια και φαιή κάπα. Τα διακριτικά των βαθμών ήταν όπως του Πεζικού.

*Παράταξη ευζώνων του 5/42
στην πλατεία Διάκου Λαμίας (10ετία '30)*

¹⁰ δεν συμπληρώθηκαν λόγω του μικρού αριθμού προσέλευσης ανδρών για κατάταξη.

Την περίοδο 1880-82, ο στρατός για πρώτη φορά τέθηκε σε επιστράτευση. Το Φεβρουάριο του 1897 σοβαρή κρίση με την Τουρκία, οδήγησε σε επιστράτευση (από την 1η Μαρτίου).

Η αιχμής έκβαση του ελληνοτουρκικού πολέμου το 1897 και το Μακεδονικό Ζήτημα επέβαλαν αλλαγές και ανάγκη ισχυρού στρατού. Αμέσως μετά το 1897, από το στρατό διατηρήθηκαν 2 μεραρχίες μόνο, με έδρα τη **Λαμία** και την Αθήνα και 5 ταξιαρχίες. Προσωρινά, τα τάγματα Ευζώνων παρέμεναν ανεξάρτητα. Το 1899 ιδρύθηκαν 4 στρατιωτικά νοσοκομεία (σε **Λαμία**, Χαλκίδα, Πάτρα και Καλαμάτα).

Ευζώνοι σε χορό (από κάρτα, 1906)

Τον Ιούνιο του 1900 διατάχθηκε η συγκρότηση δύο Συνταγμάτων Ευζώνων: του 1ου (με 3 τάγματα) στα Τρίκαλα και του 2ου (με 2 τάγματα στη Λάρισα). Τα υπόλοιπα τάγματα Ευζώνων παρέμεναν ανεξάρτητα.

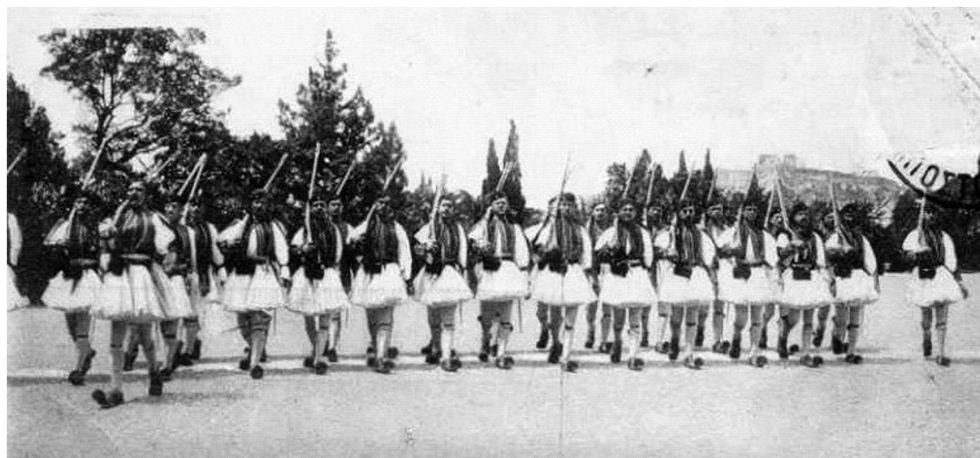
Από το 1907, ο οπλισμός των μονάδων Πεζικού άλλαξε με τα αυστριακά τυφέκια Mannlicher (Μάνλικερ). Παράλληλα υπήρχαν και τα γαλλικά τυφέκια Γκρα. Από το 1908 εισάγεται η χακί στολή ως μοναδική για οπλίτες, με ομοιόχρωμη χλαίνη και αδιάβροχο.

Το 1912, τα “Τάγματα Ευζώνων” έγιναν 6, για ν’ αποτελέσουν το “5/42 Σύνταγμα Ευζώνων”, με έδρα τη Λαμία. Τμήματα των στρατιωτικών αυτών μονάδων στάθμευαν, ανάλογα με τις ανάγκες εσωτερικής ασφάλειας (ληητοσυμμορίες, κλπ.), στη Μακράκωμη και το Καρπενήσι. Επίσημως το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων (όπως και τα άλλα Συντάγματα Ευζώνων) ιδρύθηκε με Βασιλικό Διάταγμα από τις 23 Δεκεμβρίου 1913, με έδρα τη Λαμία. Υπαγόταν στην XIII (8η) Μεραρχία (Χαλκίδας).

Την περίοδο 1904-1912 αναδιοργανώθηκε και εξοπλίστηκε καλύτερα ο ελληνικός

στρατός (βοήθησαν οι Γάλλοι). Κυρίως όμως ανυψώθηκε το ηθικό και το εθνικό φρόνημα του λαού μας.

Με τον Προσωρινό Οργανισμό¹¹ του 1913 συγκροτήθηκε η δομή του ελληνικού στρατού, με την οποία έλαβε μέρος στους πολέμους που ακολούθησαν (1914-1922). Έτσι το πεζικό αποτελούνταν από 42 συντάγματα¹², εκ των οποίων 5 ήταν ευζωνικά και 3 συντάγματα Κρητών. Τα συντάγματα κατανέμονταν σε 14 μεραρχίες. Κάθε μεραρχία περιελάμβανε 3 συντάγματα. Τρεις μεραρχίες συγκροτούσαν ένα σώμα¹³ στρατού.

Ευζώνοι σε παρέλαση (από καρτ - ποστάλ του 1910)

Η 13η Μεραρχία¹⁴ αποτελείτο από το 3ο Σύνταγμα Πεζικού με έδρα τη Χαλκίδα, από το 2ο Σύνταγμα Πεζικού και το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων με έδρα τη Λαμία. Επίσης είχε και την 13η Μοίρα Ορειβατικού Πυροβολικού με έδρα τη Χαλκίδα.

¹¹ Νόμος 85 της 29ης Νοεμβρίου 1913.

¹² Το σύνταγμα είχε τρία τάγματα, το τάγμα είχε τέσσερις λόχους, ο λόχος είχε τρεις διμοιρίες και μία διμοιρία πολυβόλων.

¹³ Το Α Σώμα Στρατού με έδρα την Αθήνα περιελάμβανε την 1η Μεραρχία με έδρα τη Λάρισα, τη 2η Μεραρχία με έδρα την Αθήνα και τη 13η Μεραρχία με έδρα τη Χαλκίδα.

¹⁴ με μέραρχο τον υποστράτηγο Ν. Δελαγραμμάτικα.

2. Το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων της Λαμίας

Η Λαμία υπήρξε η έδρα δύο σπουδαίων μονάδων του ελληνικού στρατού: του 2ου Συντάγματος Πεζικού και του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων. Στο 2ο Σύνταγμα¹⁵ Πεζικού υπηρετούσαν κληρωτοί και επιστρατευμένοι έφεδροι των νομών Φθιώτιδας, Βοιωτίας, Φωκίδας και Εύβοιας. Στο 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων καλούνταν οι κληρωτοί

Η σφραγίδα του 5/42 Συντάγματος

στρατεύσιμοι από τα ορεινά χωριά των νομών Φθιώτιδας, Ευρυτανίας, Φωκίδας και Βοιωτίας. Ήταν οι βουνίσιοι Ρουμελιώτες εύζωνοι, που έφεραν μέσα τους έντονη την κλέφτικη παράδοση της Ρούμελης. Οι δύο στρατιωτικές μονάδες της Λαμίας πήραν μέρος σε όλες σχεδόν τις μάχες των Βαλκανικών¹⁶ Πολέμων του 1912-13.

Το 1915¹⁷ αρχίζει ο Εθνικός Διχασμός¹⁸ (το 1917 ο Ελευθέριος Βενιζέλος γίνεται πρωθυπουργός). Την 1 Δεκεμβρίου 1916, το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων λόγω των φιλοβασιλικών πεποιθήσεων των αξιωματικών και οπλιτών του, μετά από τελεσίγραφο των αγγλογαλλικών δυνάμεων της Αντάντ, μετα-

φέρθηκε από τη Λαμία στη Χαλκίδα. Ήταν η περίοδος των Νοεμβριανών και του Εθνικού Διχασμού. Τμήμα του συμμαχικού στρατού που αποβιβάστηκε στην Αθήνα (στις 13-6-1917), έφτασε στη Λαμία, ελέγχοντας τη σιδηροδρομική γραμμή Αθηνών-Λάρισας.

Το Φεβρουάριο του 1918 έγινε γενική επιστράτευση και το 5/42 Σύνταγμα μετα-

¹⁵ Κωνσταντίνου Αθ. Μπαλωμένου : “Πολεμική ιστορία του 2ου Συντάγματος Πεζικού της Λαμίας (1912-13)”. Δημοσιεύτηκε στην εφ. ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ, σε 3 συνέχειες φ. 19639, σελ. 6, 13-7-2010, φ. 19640, σελ. 6, 14-7-2010 και φ. 19641, σελ. 10, 15-7-2010.

¹⁶ Το 1912, ο ελληνικός στρατός περιλάμβανε (α) το Στρατό Θεσσαλίας με 2 μεραρχίες (1η και 7η), 20 συντάγματα πεζικού, 1 σύνταγμα Κρητών, 1 τάγμα Ευζώνων, 3 Τάγματα Εθνοφρουράς, 1 ταξιαρχία ιππικού, 4 συντάγματα πεδινού και 2 μοίρες ορειβατικού πυροβολικού, μονάδες μηχανικού, 2 λόχους τηλεγραφικών και επίσης 4 αεροσκάφη. (β) το Στρατό Ηπείρου με 1 μεραρχία (την 8η), 1 σύνταγμα πεζικού, 4 τάγματα Ευζώνων, 1 τάγμα Εθνοφρουράς, 1 Τλη ιππικού, από 1 μοίρα πεδινού, ορειβατικού και τοπομαχικού πυροβολικού και επίσης ένα λόχο μηχανικού.

¹⁷ Στην επιστράτευση του 1915 (10/23 Σεπτ. 1915) το Σύνταγμα έφτασε την εμπόλεμη σύνθεση, αλλά υποχρεώθηκε από τους αγγλογάλλους σε αποστράτευση των εφέδρων (26 Μαΐου/8 Ιουνίου 1916), με ταυτόχρονη μεταστάθμευση στην Πελοπόννησο.

¹⁸ δεν υπάρχουν λεπτομερή στοιχεία για το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων, επειδή μεγάλο μέρος των ιστορικών αρχείων της περιόδου 1914-1917 αυτής χάθηκε, με αιτία τη βαθιά διαίρεση της Χώρας την εποχή εκείνη (από τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού).

φέρθηκε αιμοποϊκώς από τη Χαλκίδα στη Θεσσαλονίκη, όπου για 2 μήνες¹⁹ παρέμεινε υπό τις διαταγές των αγγλογάλλων. Τον Απρίλιο 1918 πήγε στη Νιγρίτα και μετά στον τομέα²⁰ του Στριμόνα. Για 6 μήνες γινόταν πόλεμος χαρακωμάτων με αντιπάλους Βούλγαρους, Γερμανούς και Τούρκους (Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος).

Μετά από προέλαση προς το Πράβι (όπου παραδόθηκαν πολλοί Βούλγαροι) έγινε ανακωχή στις 29 Σεπτεμβρίου. Στις 3 Οκτωβρίου το Σύνταγμα ανάγκασε τους Βουλγάρους να αποσυρθούν, ελευθερώνοντας την Καβάλα. Το Σύνταγμα μεταστάθμευσε

Ευζώνας στο Λυκαβηττό

στο Σαρί-Σαμπάν²¹. Εκεί ανέλαβε τη διοίκηση του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων ο αντισυνταγματάρχης Νικόλαος Πλαστήρας (που πριν διοικούσε το 6ο Σύνταγμα²² Πεζικού της Μεραρχίας Αρχιελάγους της Αμύνης).

¹⁹ και ασχολείτο με εκπαίδευση.

²⁰ Η δράση δεν ήταν αξιόλογη. Στα δύομηνα χρόνια το Σύνταγμα ως θύμα είχε μόνον έναν τραυματία!

²¹ παλιά ονομασία της Χρυσούπολης Καβάλας.

²² Αποτελείτο από Χιώτες και από πρόσφυγες της Ερυθραίας. Ήταν στρατοπεδευμένο στο Γευγελή και προς το τέλος Νοεμβρίου 1918 μεταστάθμευσε στο Σαρί-Σαμπάν.

3. Το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων στην Ουκρανία

Για την εκστρατεία στην Ουκρανία η επιλογή των αξιωματικών έγινε με εμπιστευτική λεγούκλιο, δηλαδή ρωτήθηκαν οι αξιωματικοί αν ήθελαν να πάρουν μέρος. Από τους πρώτους που απάντησαν θετικά ήταν οι ανώτεροι αξιωματικοί Γεώργιος Κονδύλης και Νικόλαος Πλαστήρας.

Η πολεμική σημαία του 5/42 Συντάγματος

Τότε ανατέθηκε²³ στο Νικ. Πλαστήρα η διοίκηση του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων. Ήταν πριν ένα Σύνταγμα απόλεμο, απείθαρχο και σε κακή κατάσταση. Ήταν ένα σύνταγμα “απ’ άκρου εις άκρον φρονημάτων φανατικώς βασιλικών”. Μισούσαν το καθεστώς της Θεσσαλονίκης (Εθνικής Άμυνας). Τον Αύγουστο του 1918 όλη η 13η μεραρχία ήταν έτοιμη να αυτομολήσει²⁴ στους Βουλγάρους! Ένα τυχαίο γεγονός την απέτρεψε. Η πειθαρχία βρισκόταν σε οικτρό σημείο. Οι κάτοικοι της περιφέρειας και ιδίως οι Τούρκοι υπέφεραν πολύ από τας αταξίες και κλοπές των ευζώνων, στις οποίες ατυχώς έπαιρναν μέρος και μερικοί αξιωματικοί.

Αναλαμβάνοντας τη διοίκησή του ο Νικόλαος Πλαστήρας σε σύντομο χρόνο το οργάνωσε εξ αρχής, το ανασυγκρότησε, το εκπαίδευσε, το εφοδίασε με οπλισμό και υλικά, και το μετέτρεψε σε μια γενναία πολεμική δύναμη, που διέπρεψε στα πεδία των μαχών της Ουκρανίας και της Μικράς Ασίας.

Όταν ανέλαβε τη Διοίκηση του Συντάγματος, σε συγκέντρωση αξιωματικών²⁵ και οπλιτών, μεταξύ των άλλων είπε: «Έρχομαι να συναντήσω την τύχη μου μαζί σας, σε μια υπερπόντιο εκστρατεία. Οφείλομε να εκτελέσουμε το καθήκον μας. Ο αγώνας αυτός θα ανοίξει το δρόμο των εθνικών μας στόχων... Ο δρόμος για την Σμύρνη περνά τώρα από τη Ρωσία... θα ανταποδώσουμε στους Ρώσους τη βοήθεια που μας έδωσαν παλιά. Έτσι, θα δώσουμε στα παιδιά μας τη Σμύρνη και την Πόλη...». Με αυτά τα απλά λόγια εξήγησε ο Πλαστήρας το σκοπό της Εκστρατείας στη Μεσημβρινή

²³ Μέχρι το τέλος του 1918, διοικητής του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων ήταν ο συνταγματάρχης Κόντος, ο οποίος αρνήθηκε τη συμμετοχή στην εκστρατεία της Ουκρανίας.

²⁴ Μέχρι τον Οκτώβριο 1918 που τελείωσε ο πόλεμος, είναι απολύτως εξακριβωμένο ότι το κέντρο της συνειδητοποίησης προς ομαδική αυτομολία στον εχθρό υπήρξε το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων με επικεφαλής τον ίδιο το συνταγματάρχη. [μαρτυρία του Νικολάου Πλαστήρα]

²⁵ Στην πρώτη συνάντηση του Πλαστήρα με τους αξιωματικούς του 5/42 διέκρινε δυσφορία λόγω των φρονημάτων τους σε έναν αντισυνταγματάρχη της Αμύνης, τη δε εκστρατεία της Ουκρανίας τη θεωρούσαν τυχοδιωκτική επιχείρηση.

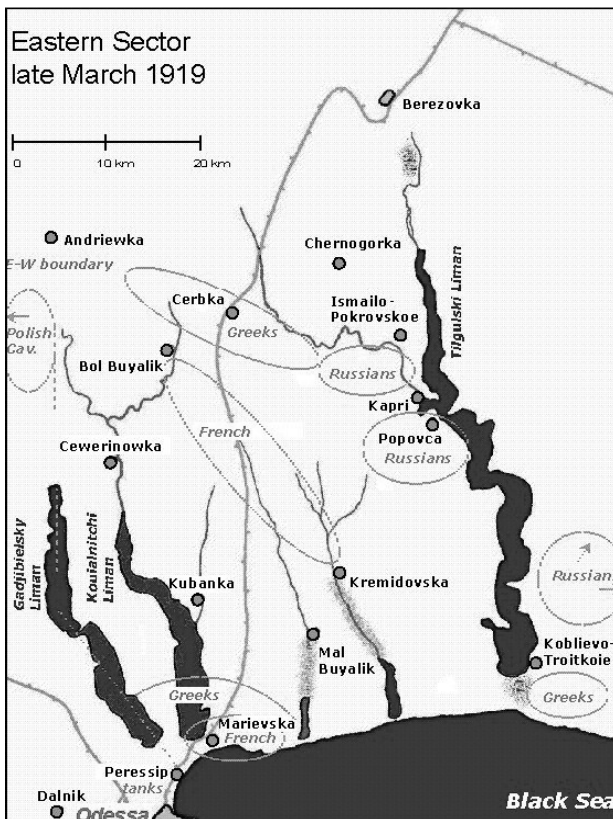
Ρωσία. Δυστυχώς, ο δρόμος για τη Σμύρνη περνούσε από τη Ρωσία.

Το σύνταγμα μεταστάθμισε στις Ελευθέρες (στο λιμάνι). Την επομένη θα επιβιβάζονταν σε αιμόπλοιο για τριήμερο ταξίδι. Ο Νικ. Πλαστήρας μίλησε σε όλο το Σύνταγμα. Όμως δεν έμεινε ευχαριστημένος από την ψυχρότητα και την αδιαφορία τους. Εκδηλώθηκε κάποια μικρή αποδοκιμασία, όταν μίλησε δυσμενώς για τον βασιλιά Κωνσταντίνο. Κατ' ιδίαν τον έβριζαν και έτρεφαν μίσος²⁶ εναντίον του.

Την επομένη το σύνταγμα επιβιβάστηκε σε επιβατικά αιμόπλοια (στο ρωσικό "Αυτοκράτωρ Νικόλαος" και στο ελληνικό "Παρίς"), που έπλευσαν προς τα Δαρδανέλια. Στη διαδρομή ο Πλαστήρας συζητούσε φιλικά στο κατάστρωμα με ευζώνους για διάφορα, στην ευζωνική τους γλώσσα. Μετά από ταξίδι 4 ημερών, την πέμπτη μέρα αποβιβάστηκαν στην Οδησό.

Εκεί, το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων πολέμησε, ενταγμένο στις Γαλλικές²⁷ δυνάμεις, αλλά ανέλαβε και ανεξάρτητες αποστολές²⁸. Συγκεκριμένα ανέλαβε τον ανατολικό τομέα της Οδησοσύ και από τις 16 Μαρτίου ανέλαβε την άμυνα του τομές Σέρμπκας. Έκτοτε το Σύνταγμα αναφερόταν ως "Απόσπασμα Πλαστήρα".

Απέκρουσε πολλές εκθρικές επιθέσεις, αλλά αναγκαζόταν σε τακτικές συμπτώξεις, λόγω υποχωρήσεων των πλευρικών του συμμαχικών δυνάμεων. Οι ελληνικές επιτυχίες όμως δεν αξιοποιήθηκαν από τις γαλλικές δυνάμεις, οι οποίες χαρακτηριστικά ήταν υποβαθμισμένες σε μέγεθος και πολεμική ικανότητα. Έγραψε ο Πλαστήρας στη χειρόγραφη έκθεσή του προς την Π. Σ. Δέλια: «Ήταν οικτρώ το φαι-

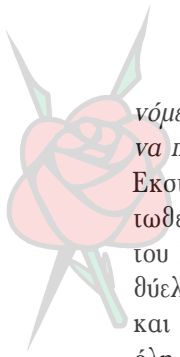

Ανατολικός τομέας Οδησοσύ (Διάταξη ελληνικών δυνάμεων)

²⁶ Έλεγαν π.χ.: «Μας ήλθε κι αυτός ο άιμος ο Αμυντής, ο μαύρος, που θέλει να μας πάει στου διαβόλου τη μάνα, στη Ρουσοσία, δεν ξέρει που άμα ανοίξει το ντουφέκι η πρώτη μας σφαίρα θα είναι δική του».

²⁷ Η Γενική Διεύθυνση των επιχειρήσεων ανατέθηκε στο Γάλλο Στρατηγό Berthelot, υπό τις διαταγές του οποίου προβλεπόταν να τεθούν 12 Μεραρχίες συνολικά, ήτοι 3 Γαλλικές, 6 Ρουμανικές και 3 Ελληνικές. Στην πράξη όμως διατέθηκαν πολύ λιγότερες. Από την Ελλάδα πήγαν αποσπάσματα από δύο μεραρχίες (2ης και 13ης).

²⁸ στην Οδησό, στη Σέρμπκα (90 χλμ. από την Οδησό), στην Κρεμιδόφοκα και στο Μπουγιαλίκ.

νόμενο της αδιαφορίας των συμμάχων. Τα γαλλικά τμήματα δεν είχαν καμία όρεξη να πολεμήσουν». Πράγματι, όχι μόνο δεν πολέμησαν, αλλά ούτε βοήθησαν το Ελληνικό Εκστρατευτικό Σώμα και επανειλημμένα το άφησαν εκτεθειμένο, με κίνδυνο να εξοντωθεί από το Μπολσεβικικό Στρατό. Ο Ελληνικός Στρατός, τις παγερές αυτές νύκτες του Μαρτίου του 1919 ζούσε σε αντίοκηνα, περπατούσε μέσα στο χιονόνερο και στις θύελλες και -παρόλα αυτά- ο Έλληνας στρατιώτης²⁹ έγραφε ένα αληθινό έπος. Τότε και ο Πλαστήρας προσβλήθηκε από φυματίωση, που έκτοτε θα τον τυραννούσε σ' όλη του τη ζωή. Την περίοδο 23-29 Μαρτίου τα συμμαχικά στρατεύματα αποχώρησαν χωρίς μάχη προς τη Βεσσαραβία (σημερινή Μολδαβία). Το Σύνταγμα με πορεία 8 ημερών προς το νότο έφτασε στον ποταμό³⁰ Δνεϊστερο. Μαζί με συμμαχικά στρατεύματα εγκαταστάθηκε στη δυτική όχθη του Δνεϊστερου απαγορεύοντας την εισβολή των μπολσεβίκων στη Βεσσαραβία. Με το τραίνο, μετά από 3 ημερονύχτια έφτασαν (αρχές Ιουνίου 1919) στο Γαλάζι³¹ της Ρουμανίας.

Σε μια επιθεώρηση του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων στη Βεσσαραβία της Ρουμανίας, όπου είχε μεταφερθεί μετά την Ουκρανία, ο Διοικητής του Α' Σώματος Στρατού Υποστράτηγος Κωνσταντίνος Νίδερ είπε³² στον Πλαστήρα: «Είσαι φτιαγμένος για πολύ γενικότερη δράση. Τα πλαίσια του Στρατού είναι πολύ στενά για σένα», προφητεύοντας το μέλλον του.

Για την πολεμική δράση του με το 5/42 στην εκστρατεία της Ουκρανίας, ο Νικόλαος Πλαστήρας προήχθη σε συνταγματάρχη (επ' ανδραγαθία, το 1920). Το Σύνταγμα, στις 15 Ιουνίου επιβίβάστηκε σε πλοία με προορισμό τη Σμύρνη.

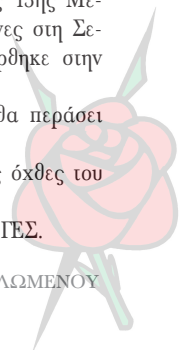

²⁹ Πολύ σημαντική υπήρξε η πολεμική δράση του 2ου Συντάγματος Πεζικού της Λαμίας της 13ης Μεραρχίας (Συνταγματάρχης Ν. Γρηγοριάδης). Το Σύνταγμα τούτο διεξήγαγε οφδορούς αγώνες στη Σεβαστούπολη και εγκατέλειψε την Κριμαία μετά την ανακωχή (15-4-1919), οπότε μεταφέρθηκε στην Κωνσταντινούπολη, μετά στις Ελευθερές και τελικά στη Μικρά Ασία.

³⁰ Δημιουργήθηκε διαφωνία και παρά λίγο να γίνει σύγκρουση με τους Γάλλους, ποιος θα περάσει πρώτος τη γέφυρα του ποταμού.

³¹ Το σωστό είναι Γκαλάτσι. Είναι πόλη και λιμάνι στην ανατολική Ρουμανία, βρίσκεται στις όχθες του Δούναβη και είναι πολύ κοντά στην πόλη Βραϊλα.

³² Απομνημονεύματα Ιωάννη Δ. Κακουδάκη, Αντιστρατήγου ε. α., Επίτιμου Α Υπαρχηγού ΓΕΣ.

4. Το Έφιππο Ευζωνικό Απόσπασμα του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων³³

Ήταν σκέψη και εκτέλεση του Διοικητού του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων Συνταγματάρχου Νικ. Πλαστήρα που δημιουργήθηκε αρχικά κατά την εκστρατεία στην Ουκρανία. Συγκεκριμένα όπως έγραψε:

“... οι Κοζάκοι που πολεμούσαν με το μέρος των συμμάχων εκδήλωναν συχνά την δυσφορία τους και αντιπάθεια τους προς τους Γάλλους, ενώ συγχρόνως έδειχναν όλη τη συμπάθεια και αγάπη προς τους Έλληνες και ιδιαίτερα προς τους τσολιάδες που τους έδιναν πρόθυμα τα εξαιρετα άλογά τους με τα οποία ο Πλαστήρας δημιούργησε το έφιππο Ευζωνικό και το οποίο εκπαίδευσαν οι ίδιοι, με άριστα αποτελέσματα.

Ο Γάλλος Στρατηγός Borius (Μποριούς), ένα απόγευμα που οι τσολιάδες πότιζαν τα άλογά τους, έστειλε μια Γαλλική δύναμη και με τη βία άρπαξε όλα τα άλογα του Συντάγματος, καθώς και εκείνα που ήταν λάφυρα από τις διάφορες μάχες.

Όταν ο Πλαστήρας πληροφορήθηκε το σοβαρό αυτό επεισόδιο αγανάκτησε τόσο πολύ, ώστε διέταξε το Σύνταγμα των τσολιάδων να πάρει τα όπλα, βρίζοντας ακατάπαυστα. Εκείνη όμως τη στιγμή περνούσε από μπροστά του ένα έφιππο Γαλλικό τμήμα από 80 άλογα με επικεφαλής υπολοχαγό, οπότε διέταξε το άρπαγμα και κατ'ασχεσή τους με τη βία ανατρέποντας τους ιππείς τους. Ο Γάλλος υπολοχαγός διαμαρτυρήθηκε έντονα, αλλά ο Πλαστήρας έβγαλε αγριοφωνάρες για να μεταφερθούν στο Στρατηγό του. Επίσης είπε “αν δεν μας δοθούν τα άλογά μας, δε θα πάρετε και σεις τα δικά σας. Και ακόμα να μάθει ο Στρατηγός ότι πρέπει να είναι ευγενέστερος προς τους συμμάχους συμπολεμιστές του και ότι αν δεν επανορθώσει την αδικία θα κάμει χρήση των όπλων” και συγχρόνως παρέταξε ένα ένοπλο τάγμα. Ο Στρατηγός που όπως φαίνεται παρακολούθησε τη σκηνή αναγκάστηκε να επιστρέψει τα άλογα και να παραλάβει τα δικά του.

Τα άλογα αυτά μεταφέρθηκαν στη συνέχεια στη Μικρά Ασία και παράλληλα και όσα τσέτικα άλογα έπεφταν στα χέρια των Ευζώνων, γράφονταν στη δύναμη των κτηνών του Συντάγματος. Την ίδια στιγμή, ίσος αριθμός Ευζώνων μετατρέπονταν σε Ιππείς. Και έτσι σιγά-σιγά ξανασχηματίστηκε ένα Σώμα έφιππο από Τσολιάδες.

Οι Ευζωνοί πάνω σ' άλογα με σπιρούνια και τσαρούχια, και δίπλα στην αγαπημένη τους ξιφολόγη κρεμασμένο ένα μακρύ σπαθί υπέως ή πυροβολητού, και καμιά φορά δαμασκνό ή πολύ συχνά κάμα τσερκέζικη.

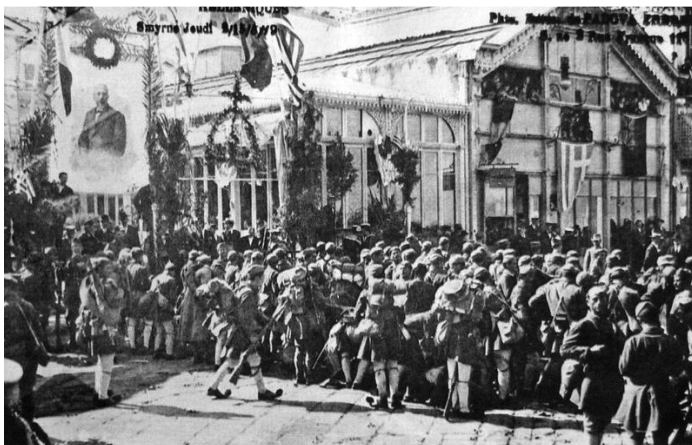
Μονάχα ο Πλαστήρας μπορούσε να συλλάβει μια τέτοια σκέψη, να την πραγματοποιήσει και να την τελειοποιήσει σε βαθμό τέτοιο, που σε κάθε συναπάντημα των τσολιάδων καρβαλάρηδων με το τούρκικο ιππικό, που δεν χωράτεψε, να πούμε την αλήθεια, να το ρεζιλεύουν και να το τρέπουν σε φυγή.

...Πάντα και παντού, πρωτοπορία του Συντάγματος ήταν το έφιππο τμήμα του. Αναγνωρίζουν τον εχθρό, και όταν τον ζυγώσουν κι είναι ανάγκη να έρθουν στα χέρια, θυμούνται την παλιά τους τέχνη, ξεκαβαλάνε και πεζομαχούν, ώσπου να τους φτάσουν οι σύντροφοί τους...”

³³ Ελήφθη από την ιστοσελίδα του ΓΕΕΘΑ.

5. Το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων στη Μικρά Ασία

Μετά την αποβίβαση της 1ης Μεραρχίας του ελληνικού στρατού στη Σμύρνη στις 2 Μαΐου 1919, ακολούθησαν άλλες μονάδες, φτάνοντας στη δύναμη μιας στρατιάς (με το Α' Σώμα Στρατού και το Σώμα Στρατού Σμύρνης) και έδρα τη Σμύρνη. Το Α' Σώμα Στρατού (με διοικητή τον αντιστράτηγο Κων. Νίδερ) με 2 μεραρχίες (Αϊδινίου και Βαϊνδηρίου) και το Σώμα Στρατού Σμύρνης (με διοικητή τον αντιστράτηγο Δημ. Ιωάννου) επίσης με 2 μεραρχίες (τη 13η και Αρχιπελάγους), όπου υπαγόταν αρχικά το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων, το οποίο αποβιβάστηκε στο Μπουρνόβα στις 19 Ιουνίου³⁴ του 1919 και συνέχισε να πρωταγωνιστεί³⁵ σε όλες τις μάχες που δόθηκαν στα χώματα της Ιωνικής γης.

Αποβίβαση ευζώνων στη Σμύρνη (1919)

Η ψυχολογία του ελληνικού στρατού ήταν εξαιρετική και σφοδρή η επιθυμία των τσολιάδων του ευζωνικού για νίκες και απελευθέρωση της Ιωνίας. Ένας άτυπος ανταγωνισμός μεταξύ των διοικητών των ελληνικών μονάδων άρχισε. Η 1η Μεραρχία με τους Τσολιάδες του 1/38 Συντάγματος³⁶ Ευζώνων, “έτρεξε” στο στόχο κα-

τάληψης της Φιλαδέλφειας, η δε 13η Μεραρχία³⁷ σε προέλαση συνέβαλε στο σκοπό αυτό, στις 15 Ιουνίου 1920. Αμέσως έλαβαν νέες εντολές (η 13η Μεραρχία) για εξόρμηση προς την Προύσα ...

Ο στρατηγός Ιωάννου (διοικητής του Σώματος Στρατού Σμύρνης) ήθελε³⁸:

...η Μεραρχία Σμύρνης να καταλάβει το Αζάρι και να προφθάσει τον Πλαστήρα με τους Τσολιάδες του, που, αν και ανήκε στο νότιο συγκρότημα, διατάχθηκε να

³⁴ Στις 16 Ιουνίου αναχώρησε από τη Ρουμανία και στις 19 έφτασε στη Σμύρνη.

³⁵ Ο κίνδυνος για τη διάλυση ενός Συντάγματος που πολεμούσε συνέχεια τα τελευταία οκτώ χρόνια ήταν μεγάλος. Ο Πλαστήρας, παράλληλα με τη σκληρή στρατιωτική εκπαίδευση, οργάνωσε αθλητικές εκδηλώσεις, συγκρότησε επιτροπές, καθιέρωσε προπονήσεις, προκήρυξε αγώνες, καθιέρωσε έπαθλα και άλλες διακρίσεις για τους νικητές, σε συνεργασία με τοπικούς αθλητικούς συλλόγους. Οργάνωσε επίσης, πολλές ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, όλα αυτά με σκοπό να παραμένει το ηθικό των στρατιωτών ακμαίο και να διατηρείται η στρατιωτική πειθαρχία και η αξιοπρέπεια του μαχητή.

³⁶ Κατά την εκστρατεία στη Μικρά Ασία (1919-1922) το επίσης θρυλικό 1/38 Σύνταγμα Ευζώνων Καρδίτσας αποβιβάστηκε πρώτο στις 2 Μαΐου 1919 στην Προκυμαία της Σμύρνης, ενώ στη συνέχεια με αυτοθυσία και αποτελεσματικότητα πρωταγωνίστησε στις σημαντικότερες μάχες του Πολέμου (Καραμπουγιού Νταγ, Κιουτάχειας, Εοκί Σχείρ, Σαγγαρίου, Μανγκάλ Νταγ, Κάνλι Γκιόλ κ.λ.π.).

³⁷ με διοικητή της μεραρχίας τον υποστράτηγο Κωνσταντίνο Μανέτα (1879-1960).

³⁸ Από αφήγηση του Γιάννη Καψή.

προσκολληθεί στον Ιωάννου. Η μάχη (μέχρι το βράδυ) συνεχίζεται με πείσμα, ο εχθρός αντιστέκεται σκληρά. Αλλά ο Ιωάννου ανυπομονεί:

- Κάντε γρήγορα, μωρέ... φωνάζει στους αξιωματικούς του. Θα μας το πάρει ο Πλαστήρας το Αξάρι³⁹.

Τόσος ήταν ο συναγωνισμός. Αλλά ο Ιωάννου είχε δίκιο. Την επομένη οι Τούρκοι υποχωρούν και το στρατηγείο ξεπερνά τις προφυλακές και... τρέχει να καταλάβει το Αξάρι. Μεγάλη η απογοήτευση. Στην είσοδο της πόλης τους σταματά ένα απόσπασμα. Κι ο επικεφαλής, ταγματάρχης Μπουρδάρης, αναφέρει ότι το Αξάρι κατέχεται από το 5/42.

- Πότε, μωρέ, το πήρατε; ρωτά θυμωμένος ο Ιωάννου.

- Χθες το βράδυ, στρατηγέ μου.

- Το βράδυ!... Πενήντα χιλιόμετρα σε μια μέρα; Πες στον Πλαστήρα, ότι θα μου κουράσει τους Τσολιάδες μου!

Μετά τη νίκη στο Τσεντίς Χαν, από το 2ο Σύνταγμα Πεζικού (με διοικητή τον αντισυνταγματάρχη Ι. Κωνσταντίνου, από τη Γρανίτσα Ευρυτανίας) και το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων (με διοικητή το συνταγματάρχη Νικ. Πλαστήρα) στις 15-10-1920.

Ακολούθησαν άλλες πόλεις και χωριά. Αναφέρουμε την πανέμορφη Πάνορμο, με το λιμάνι της και τη συγκινητική υποδοχή των κατοίκων της στους τσολιάδες του 5/42:

...μια ολόλευκη πολιτεία ξαπλωμένη στην ακρογιαλιά κι έναν μεγάλο κόλπο, που το γαλάζιο αντιφέγγισμά του έμπλεκε με το γαλάζιο της Κυανόλευκης σ' ένα αρμονικό σύνολο. Δεκάδες τα πλοία στο λιμάνι της. Και στους δρόμους της οι μαθήτριες του ελληνικού Γυμνασίου, που έρριχναν με ροδοπέταλα τους νικητές. Ο Πλαστήρας, ένας από τους προσκυνητές, μένει κατάπληκτος μπρος στο συναρπαστικό θέαμα, αγναντεύει

³⁹ Οι Τούτες είχαν έδρα τους το Αξάρι. Την 1η Ιουλίου εξόρμησε και το 5/42. Διάνυσε 50 χιλιόμετρα χωρίς στάση και επιτέθηκε εναντίον των Τσετών, οι οποίοι αιφνιδιάστηκαν, διασκορπίστηκαν και άφησαν πίσω τους άφθονα λάφυρα, σώζοντας έτσι και εκατοντάδες γυναίκοι του μεγάλου ξεριζωμού.

με συγκίνηση την πόλη και ξεοπά:

- «Και μόνον γι' αυτές τις στιγμές, άξιζε η εκοιρατεία μας».

Η ηρωική πορεία του 5/42 που ακολούθησε ήταν μακρά, με κουραστικές διαδρομές, με διαρκείς αγώνες και πολλές νίκες. Στη Μικρά Ασία το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων αναδείχθηκε ως η πλέον επίλεκτη μονάδα του ελληνικού στρατού. Η ηρωισμός και η ορμητικότητα των Ευζώνων έκαναν το 5/42 γνωστό στους Τούρκους με το όνομα “Σαϊτάν Ασκέρ⁴⁰” (Στρατός του Διαβόλου), εξαιτίας του πανικού που προκαλούσε με τα αιφνιδιαστικά χτυπήματά του. Το συνταγματάρχη Νικόλαο Πλαστήρα τον αποκαλούσαν Καραπιπέρ⁴¹ λόγω του μελαφού χρώματός του.

Εφόρμηση ευζώνων

Ακολουθεί η μαρτυρία ενός στρατιώτη του πεζικού, που περιγράφει πως έβλεπαν οι άλλοι Έλληνες στρατιώτες τους ευζώνους του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων:

...Κάποια μέρα είδαμε να κυκλοφορούν πολλοί εύζωνοι. Ήταν το 5/42 των Ευζώνων του Πλαστήρα, που ήρθε για ανάπαυση από το μέτωπο. Το ευζωνικό του Πλαστήρα από τότε το περιέβαλε κάποιος θρύλος. Μου έκαναν εξαιρετική εντύπωση αυτοί οι νευρώδεις, ηλιοκαμένοι άντρες. Είχαν αλήθεια επάνω τους κάτι το ρωμαλέο, το αντρίκιο, το ασίκικο. Εθεωρείτο η πιο εκλεκτή πολεμική μονάδα. Το «σαϊτάν ασκέρ», όπως το έλεγαν οι Τούρκοι.

Ένα άχρωμο και άτινο ηλιοβασίλεμα ξεψυχάει στον κάμφο του Αφιόν Καραχισάρ...Στο βάθος του κάμπου δυό καβαλάρηδες καλπάζουν προς το μέρος μας μέσα σε δυό σύννεφα σκόνης. Όλο και πλησιάζουν. Ο πρώτος φαίνεται αξιωματικός, ο δεύτερος εύζωνας. Μόλις έφτασαν στην είσοδο, ο αξιωματικός αφήνει απότομα τα ηνία του αλόγου, πιάνει με τα δυο του χέρια τη σέλλα και με μια οβέλη ακροβατική κίνηση πηδάει ολόρθος στη γη. Ένας συνταγματάρχης, ψηλός ξερακιανός, σχεδόν μαύρος, μ' ένα τσιγκελωτό μουστάκι, με μάγουλα ρουφηγμένα. Πολύχρωμα τετραγωνάκια φιγουράρουν στο στήθος του αμπέχονου. Τα διάσημα. Στο αριστερό μανίκι τα

⁴⁰ τουρκ. Seytanasker = ο στρατός του σατανά.

⁴¹ τουρκ. Karapiper = μαύρο πιπέρι

εξάμηνα του μετώπου. Στο δεξί τα τεθλασμένα σήματα των τραυμάτων. Με δέος σταθήκαμε κλαρίνο. Έτσι ψηλός κι' αγριωπός, καθώς σιάθηκε μπροστά μας, μας έμπηξε το φοβερό του βλέμμα. Για να μη μας κουράζει στη στάση προσοχής και στη στάση του χαιρετισμού, μας άδραξε με τα στιβαρά του χέρια τα δεξιά μας χέρια και μας τα κατέβασε. Μας ρωτούσε αρκετή ώρα για την εργασία του σταδίου. Ύστερα έκανε μια βόλτα στο στάδιο. Με το συνάδελφό μου υπολογίσαμε ότι αυτός έπρεπε να ήταν ο Πλασιήρας. Πλησίασα τον τσολιά που κρατούσε τ' άλογα και τον ρώτησα για να βεβαιωθώ.

- Ποιος είναι συνάδελφε αυτός ο συνταγματάρχης;

Ο τσολιάς φάνηκε σαν να παραξενεύτηκε για την ανόητη ερώτησή μου, για κάτι που έπρεπε να ξέρω.

- Δεν τον ξέρ'τε; Ου Πλασιήρας.

Ο Πλασιήρας σε λίγο πέρασε πάλι μπροστά μας. Με την ίδια σβέλτη κίνηση ανέβηκε στο άλογό του. Το φαρί του άλογο χοροπήδησε για λίγο. Έτσι λεβέντης, σαν Αη-Γιώργης καβαλάρης κάθηκε προς την ίδια κατεύθυνση, προς το βάθος του μικρασιατικού κάμπου.

Ο τότε στρατιώτης Κώστας Ντούλας, στο βιβλίο⁴² του "Ένας φαντάρος θυμάται τον Μικρασιατικό πόλεμο", περιγράφει έναν μοναδικό ποδοσφαιρικό αγώνα τσολιάδων του 5/42 και στρατιωτών της 1ης Μεραρχίας:

Καιρός είναι τώρα να παρακολουθήσουμε κι' έναν ενδιαφέροντα ποδοσφαιρικό αγώνα μεταξύ του 5/42 συντάγματος ευζώνων και της πρώτης μεραρχίας. Παρωδία ποδοσφαίρου, που προκαλούσε δέος στην αντίπαλο ομάδα των ευζώνων και γέλια στους θεατές. Οι ευζώνοι κυνηγούσαν τη μπάλα ορμητικά σα σμήνη καμικάζι! Έντρομος ο διαιτητής έπιασε τη μια πλευρά του γηπέδου και σφύριζε χωρίς κανείς να τον ακούει. Οι αντίπαλοι των ευζώνων ποδοσφαιριστές της μεραρχίας έτρεχαν κι αυτοί ν' αποφύγουν τη μάχη σώμα προς σώμα. Κι' έτσι «αντιστάσεως μη ούσης» νίκησαν οι ευζώνες χειροκροτηθέντες θερμά από τους θεατές...».

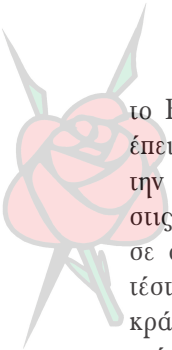
Όμως ο μεγαλύτερος πολιτικός άνδρας ο Βενιζέλος, έμελλε να διαπράξει το μεγαλύτερο πολιτικό λάθος που ισοδυναμούσε με έγκλημα κατά της πατρίδος. Προσέφυγε σε εκλογές εν καιρώ πολέμου. Έτσι την 1η Νοεμβρίου 1920 ο λαός⁴³ τιμώρησε

Χορός τσολιάδων σε ελλ. στρατόπεδο στη Μ. Ασία

⁴² έκδοση 1976, σελίδες 45, 46 και 47, Αθήνα.

⁴³ Με το αποτέλεσμα των εκλογών εκφράστηκε η δυσαρέσκεια του ελληνικού λαού για την παρατεταμένη παραμονή των Ελληνικών στρατευμάτων στη Μικρά Ασία, που ήταν καθοριστικό για τη μετέπειτα ιστορία του ελληνικού Έθνους.

το Βενιζέλο διότι είχε τριπλασιάσει την Ελλάδα και είχε πατήσει στη Μικρά Ασία, έπειτα από 5 αιώνες ξενικής κατοχής. Ο πολιτικός πού ενέπνεε σεβασμό σ' ολόκληρη την Ευρώπη, αυτός πού σέβονταν οι Μεγάλες Δυνάμεις, ο ηγέτης πού υπήρξε αίτητος στις μάχες του ελληνικού στρατού από το 1912 έως το 1920, παρέδωσε τη σκυτάλη σε ανάζιους, ασήμαντους και ανίκανους. Αυτοί επανέφεραν το βασιλιά και αντικατέστησαν⁴⁴ τους έμπειρους αξιωματικούς με πολλαπλές νίκες από τα παράλια της Μικράς Ασίας με ημετέρους αμφίβολης ικανότητας. Ο Νικόλαος Πλαστήρας ήταν από τους λίγους διοικητές πού δεν τόλμησε⁴⁵ να αγγίξει η κυβέρνηση του Γούναρη, όταν

Παρασημοφόρηση συντάγματος Πλαστήρα

έδιωξε όλους τους άξιους αξιωματικούς, πού είχαν πρωταγωνιστήσει στις προηγούμενες μάχες. Οι τσολιάδες του 5/42 δεν επέτρεψαν να φύγει ο διοικητής τους.

Ο Πλαστήρας είχε δημιουργήσει ένα άριστο πνεύμα Μονάδας, πού έδινε υπερηφάνεια και ενθουσιασμό στους τσολιάδες, ώστε σ' όλα τα τραγούδια τους είχαν ως

επωδό: «Είμαστε λιοντάρια - του Πλαστήρα παλικάρια». Στη Μικρά Ασία, το 5/42 εξέδιδε την εφημερίδα «Η Φούντα».

Η επίθεση στο Εοκή Σεχίρ, το Δεκέμβριο του 1920 συνάντησε μεγάλη αντίσταση. Ο στρατός του Κεμάλ αυξανόταν. Οι Γάλλοι εξοπλιζαν τώρα τους Τούρκους. Ίσως η μάχη αυτή ήταν η αρχή του τέλους για μας.

Στην ελληνική επίθεση, την άνοιξη του 1921 από Προύσα προς Εοκή Σεχίρ, η τουρκική αντιμετώπιση ανάγκασε το Γ' Σώμα Στρατού σε υποχώρηση (με 5.000 νεκρούς), θέτοντας σε κίνδυνο το Α' Σώμα Στρατού (πou υποχώρησε επίσης). Οι διοικητές τους ήταν αντιβενιζελικοί και είχαν αναλάβει πρόσφατα. Ο κίνδυνος ήταν μεγάλος.

Όμως⁴⁶, την κρίσιμη στιγμή, μέσα από το δάσος του Χασάν Ντενιέ Τεπέ, ορ-

⁴⁴ Έτσι, ο Λεωνίδας Παρασκευόπουλος αντικαταστάθηκε από τον Αναστάσιο Παπούλα, ο στρατηγός Μομφεράτος ανέλαβε τη διοίκηση της στρατιάς Θράκης, στη θέση του Αλέξανδρου Μαζαράκη - Ανιάν. Ο στρατηγός Φράγκου ανέλαβε την αρχηγία της 1ης μεραρχίας αντί του Ζ. Παπαθανασίου, ο Βαλέτας της 2ης μεραρχίας αντί του Ν. Βλαχοπούλου, ο Διγενής της 13ης αντί του Κ. Μανέντα, ο Κ. Πάλλης τοποθετήθηκε αρχηγός του επιτελείου στη θέση του Θεόδωρου Πάγκαλου, ενώ ο Ιωάννης Μεταξάς αρνήθηκε να τεθεί επικεφαλής της Στρατιάς Μικράς Ασίας προεξοφλώντας το μάταιο της προσπάθειας.

⁴⁵ Διατυπώθηκαν κατηγορίες (από μοναρχικούς) σε βάρος του Πλαστήρα, οι οποίες όμως αποδείχθηκαν ψευδείς καθώς ο Πλαστήρας υπήρξε πρότυπο διοικητή Συντάγματος και την προεκλογική περίοδο είχε απαγορεύσει οποιαδήποτε ανάμειξη. Απόδειξη προς αυτό ήταν η αγάπη των ανδρών του, οι οποίοι τον λάτρευαν παρά το γεγονός ότι οι ίδιοι, στην πλειοψηφία τους ήσαν αντιβενιζελικοί. [Απομνημονεύματα Στυλ. Γονατά κατά τα έτη 1907-1922, Αθήναι, 1958]

⁴⁶ Γιάννη Καφή, απόσπασμα από το βιβλίο του "Χαμένες Πατρίδες".

μούν σαν διάβολοι οι Τσολιάδες μας. Είναι οι άνδρες του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων του Πλαστήρα. Ο αιφνιδιασμός είναι απόλυτος και σε λίγο ανατρέπεται ολόκληρη η κατάσταση. Οι Τούρκοι τρέπονται σε φυγή, εγκαταλείποντας 800 νεκρούς και 200 αιχμαλώτους, μαζί με άφθονο πολεμικό υλικό. Ύστερα από τόσους μήνες η κραυγή «Αέρα» αντηχεί και πάλι.

Στους πρόποδες του Κιρκίς-Νταγ απέτυχε η προσπάθεια του Νικ. Πλαστήρα να κυκλώσει τον Κεμαλικό στρατό. Αν πετύχαινε η ενέργειά του αυτή, ο πόλεμος θα είχε τελειώσει νικηφόρα.

Πάντως οι απώλειες της εαρινής επίθεσης του 1921 ήταν τρομακτικές και είχαν σοβαρό αντίκτυπο στην ψυχολογία των οπλιτών. Το τηλεγράφημα του Ινονού στον Φεβζί Πασά ανέφερε:

«Ο εκθρός εγκατέλειψε το πεδίο της μάχης στα στρατεύματά μας. Το πεδίο της μάχης είναι σκεπασμένο με τα πτώματα χιλιάδων Ελλήνων...».

Η ανικανότητα του πρωθυπουργού Δ. Γούναρη⁴⁷ θα συνεχίζονταν και στις διπλωματικές μάχες που έδινε στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Κυρίως οι Γάλλοι και οι Ιταλοί ήταν αυτοί που προσπαθούσαν να αναθεωρήσουν τη Συνθήκη των Σεβρών, προσφέροντας περισσότερα ανταλλάγματα προς τον Κεμάλ, του οποίου το κύρος με-

Η διάβαση της Αλμυράς Ερήμου

γάλωνε μετά τις νίκες του στρατού του, στο δυτικό μέτωπο της Μικράς Ασίας.

Ακολούθησε η κατάληψη της Κιουτάχειας στις 2 Ιουλίου 1921 και λίγο αργότερα του Δορύλαιου (Εοκή Σεχίρ), από τις ελληνικές δυνάμεις. Οι μάχες που ακολούθησαν ήταν επικές. Από τις 10 Αυγούστου 1921 αρχίζει η επίθεση προς το απόρθητο Καλέ Γκρότο που καταλήφθηκε τελικά. Οι Έλληνες πολεμιστές χωρίς νερό χωρίς ψωμί και υπό συνεχή καύσιμα πολέμησαν επί 19 ημερών στη κόλαση του Σαγγάριου.

Δόθηκαν πολλές και σκληρές μάχες, εκεί στα βάθη της Ανατολής, είναι αδύνατο να περιγραφούν όλες. Μια και μόνο, όμως, είναι αρκετή, για να δώσει τη πραγματικότητα της εκστρατείας του Σαγγάριου. Και μόνο η λέξη «Καλέ Γκρότο» προκαλεί, μέχρι σήμερα, το δέος σ' εκείνους, που σκαρφάλωσαν στις αιχμηρές κορυφές του - εκεί, που λευκάζουν ακόμη τ' άταφα οστά εκατοντάδων ηρώων μας...»⁴⁸

⁴⁷ Στις προεκλογικές του δεομεύσεις είχε περιλάβει την άμεση διακοπή των εκδροπραξιών.

⁴⁸ Γιάννη Καφή, απόσπασμα από το βιβλίο του "Χαμένες Πατρίδες".

Κατά τη διάρκεια της πορείας των Ελλήνων στρατιωτών κατά μήκος του ποταμού Σαγγάριου:

Η πορεία ήταν μαρτυρική και σαν να μην έφτανε η αφόρητη ζέση το μαρτύριο της δίψας το μεγάλωνε η ξηρά τροφή, που είχαν μαζί τους οι στρατιώτες μας - καπνιστές ρέγγες και κρεμμύδια. Θα έλεγε κανείς πως σκληρός βασιανιστής είχε επινοήσει το μαρτύριο εκείνο.

Η εκστρατεία του Σαγγάριου ήταν ένα τραγικό σφάλμα, που την μετέβαλε σε εγκλημαίο σχέδιο της επίθεσης. Ο κύριος όγκος του Στρατού μας ρίχτηκε σε μια εξαντλητική πορεία 60-70 χιλιομέτρων δια μέσου της Αλμυράς Ερήμου, για να προβάλει την αμυντική διάταξη του εχθρού από το αριστερό....

...Η 10η Αυγούστου βρίσκει τους στρατιώτες μας στο όριο της αντοχής τους. Έχουν μεταβληθεί σε φαντάσματα. Η σκόνη της Αλμυράς Ερήμου έχει διαποτίσει τους πνεύμονες τους, αναπνέουν με δυσκολία. ...

...Και τότε γίνεται ένα ακόμη θαύμα. Οι λόγχοι αστραποβολούν κι οι στρατιώτες μας ορμούν ακάθεκτοι. Πού βρήκαν τη δύναμη τα παλικάρια εκείνα, μετά το μαρτύριο της ερήμου, πού βρήκαν το ψυχικό σθένος, όταν ένιωθαν, ότι διοικούνται από ανίκανους;⁴⁹

Στις 24 Αυγούστου, το Γενικό Επιτελείο αποφάσισε να σταματήσει⁵⁰ τις επιχειρήσεις. Ο αρχιστράτηγος Παπούλας διέταξε γενική σύμπυξη της Στρατιάς (14 Σεπτεμβρίου 1921). Για έναν ολόκληρο χρόνο οι επιχειρήσεις σταμάτησαν⁵¹. Οι Τούρκοι με προκηρύξεις καλούσαν τους Έλληνες στρατιώτες να αυτομολήσουν. Το Γενάρη του 1922 στασίασε το 49 Σύνταγμα πεζικού (αρνήθηκε να μετασταθμεύσει), που απαρτιζόταν από εφέδρους μεγάλης ηλικίας. Ο χειμώνας του 1922 ήταν ιδιαίτερα δριμύς ταλαιπωρώντας το στρατό μας. Έγινε η Διάσκεψη στο Παρίσι (10 Μαρτίου 1922). Το νόμισμα (η δραχμή) διχοτομήθηκε⁵² (εσωτερικό δάνειο). Δυσφορία στο στράτευμα. Έγιναν αλλαγές κυβερνήσεων στην Ελλάδα. Αντικαταστάθηκε ο αρχιστράτηγος Αναστ. Παπούλας με τον Γ. Χατζηανέστη (15 Μαΐου 1922). Η ψυχολογία του στρατού είναι πολύ κακή, με σημαντικές λιποταξίες.

Η τουρκική αντιέπιθεση άρχισε στις 13 Αυγούστου στο Αφιόν Καραχισάρ. Ο αφινιδιασμός, η έλλειψη ενισχύσεων, η κακή ψυχολογία, η αποδιοργάνωση, οι κακές επικοινωνίες έφεραν σε 2 ημέρες την καταστροφή. Σώματα Στρατού και μεραρχίες αιχμαλωτίστηκαν, μεγάλος ο αριθμός νεκρών και πλήρης διάλυση. Μετά την κατάρρευση του μετώπου, το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων του Πλασιήρα ήταν από τα λίγα

⁴⁹ ό.π.

⁵⁰ Προφανώς (κατά την προσωπική άποψη) ή δεν έπρεπε να ξεκινήσει την εκστρατεία προς την Άγκυρα ή θα έπρεπε να καταλάβει την πρωτεύουσα του Κεμάλ για να κλονισθεί το ηθικό των Τούρκων και να υπάρξει ισχυρός αντίκτυπος στις πρωτεύουσες της Ευρώπης.

⁵¹ Στις 20-2-1922, το 5/42 κυκλοφόρησε την πρώτη (χειρόγραφη) 6-σέλιδη εφημερίδα του με τίτλο “η φούντα”. Με τέτοιες πολιτιστικές και αθλητικές πρωτοβουλίες, ο Πλασιήρας κατόφερε να διατηρήσει υψηλό το φρόνημα του Συντάγματος. Η “Φούντα” ήταν χειρόγραφη εξασέλιδη, σε χαρτί κοινό του γραφείου, ριγωμένο, με έξοδα του Συντάγματος των Ευζώνων του Πλασιήρα. Ο τίτλος του φύλλου ήταν δίχρωμος με μπλε και κόκκινο μολύβι, ένα φέσι κόκκινο και μπλε μακριά φούντα.

⁵² Ήταν πρόταση του Υπουργού Οικονομικών και Επισιτισμού Πέτρου Πρωτοπαπαδάκη (1860-1922), της κυβέρνησης Δημ. Γούναρη. Ονομάστηκε αναγκαστικό δάνειο. Ψηφίστηκε στις 25 Μαρτίου 1922 και απέδωσε στο Δημόσιο το σημαντικό ποσό των 1,55 δις δραχμών. Βοήθησε να αντιμετωπισθούν οι άμεσες ανάγκες έως το φθινόπωρο του 1922, αλλά δεν έλυσε το οικονομικό πρόβλημα της χώρας.

στρατιωτικά τμήματα που υποχωρούσαν τακτικά, δίνοντας μάχες με τον εχθρό. Τις νύχτες ο Πλαστήρας φύλαγε σκοπός ο ίδιος ξεκουράζοντας τους εξαντλημένους ευζώνους του, ενώ μάζευε φυγάδες στρατιώτες που έβρισκε στο δρόμο, εντάσσοντάς τους πάλι στη μάχιμη μονάδα του.

Ένα χαρακτηριστικό γεγονός που δείχνει το ήθος και το χαρακτήρα του Μαύρου Καβαλάρη είναι αυτό που συνέβη, κατά τη διάρκεια της υποχώρησης, στο σιδηροδρομικό σταθμό της Φιλαδέλφειας. Εκεί οι λιποτακτούντες στρατιώτες είχαν ανέβει στα βαγόνια των τρένων που προορίζονταν για τη μεταφορά των αμάχων. Ο Πλαστήρας όταν κατέφθασε και είδε τα γυνακόπαιδα έξω από τα τρένα, παρέταξε τους τσολιάδες του γύρω από τα βαγόνια, και με μια βροντερή φωνή διέταξε να εκκενωθούν τα βαγόνια, διαφορετικά θα άνοιγε πυρ. Αμέσως οι φυγάδες στρατιώτες βγήκαν από τα τρένα και σώθηκαν έτοι χιλιάδες γυνακόπαιδα από βέβαιη σφαγή, αφού πρόλαβαν να μεταφερθούν στη Σμύρνη.

Ευζώνες ιππεύουν τα άλογά τους στη Μικρά Ασία

Από το Νυμφαίο, το Μπουρνάρμπασι και το Κοζαγάτς της Σμύρνης, ο Πλαστήρας έφτασε στο Λεσιέρν-Νταγ, όπου κάλυψε τον άξονα υποχώρησης των ελληνικών τμημάτων από τον Τσεομέ. Από το Καζιμίρ (27 Αυγ.), τα Δύο Αδέλφια (28 Αυγ.), τα Βουρλά (29 Αυγ.) και το Γκιούλ Μπακτσέ (30 Αυγ.), πέρασε από τα Αλάτοσα μέχρι το βράδυ της 2ας Σεπτεμβρίου που το 5/42 εγκατέλειπε τη Μικρά Ασία.

Όλα αυτά τα ονόματα που προαναφέρθηκαν και πολλά ακόμα (Σαλιχλή, Ουσάκ, Αλή Βεράν κ. ά), είναι τόποι που είδαν τον Πλαστήρα, νιώσανε το πέρασμά του, τον θαύμασαν στις ενέργειές του, και δεν... τον λησμονούν! Κανένας δεν μπορεί να μαντέψει πόσοι θα έμεναν ζωντανοί στην περιοχή της πόλης του Σαλιχλή, στις 23 Αυγούστου 1922, αν δεν είχε επέμβει ηρωικά το 5/42 του Πλαστήρα για να ανακόψει την τουρκική επίθεση. Ωστόσο, η κατάρρευση του Μειώπου ήταν πια γεγονός. Όσα ακολούθησαν, έφεραν απογοήτευση και πολλές φορές θυμό και λύπη, σε όποια ελληνική ψυχή τα ερευνά μέσα στην ιστορία. Αμέτρητες οι φορές, που το 5/42, κι εδώ, έσωσε ελληνικά στρατιωτικά τμήματα από αφανισμό.

Το Σύνταγμα του Πλαστήρα ήταν η μόνη στρατιωτική μονάδα, μέσα σ' αυτή την πανωλεθρία, που εφάρμοσε ακριβώς τους κανόνες σύμπτυξης-υποχώρησης με απόλυτα πειθαρχημένο τρόπο, αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα και τη διοίκηση άλλων διαλυμένων

συνταγμάτων ακόμα και μεραρχίας, με τη σύμφωνη γνώμη των Διοικητών τους. Μετέφερε «σε πλήρη τάξη» τα λείψανα της Στρατιάς της Μικράς Ασίας στη Χίο και στη Μυτιλήνη. Πρόσφερε μέγιστο έργο στη διάσωση της Στρατιάς και του πανικόβλητου ελληνικού πληθυσμού των περιοχών.

Όμως και τα αισθήματα των Τούρκων για τον Πλαστήρα και τους ευζώνους του φαίνονται από μαρτυρία άλλου στρατιώτη⁵³, ο οποίος αιχμαλωτίστηκε κατά την οπισθοχώρηση τον Αύγουστο του 1922 κοντά στο Ουσάκ:

«Μας πλησιάζει ένας αξιωματικός με στρατιώτες φορτωμένους με δεκάδες πακέτα σιγαρέττα για να τα δώση δήθεν σε όσους θα του δώσουν την πληροφορία που ήθελε:

- Καραπιέρ βάρ μου; (εννοούσε εάν ήταν μεταξύ των αιχμαλώτων ο Πλαστήρας. Έτσι τον έλεγαν οι Τούρκοι). Άλλος υπαξιωματικός μας ρωτούσε:

- Σεϊτάν ασκέρ βάρμου; (εννοούσε εάν είχαμε μεταξύ μας τσολιάδες - διαβολοστρατιώτες). Αυτοί τους είχαν κάψη την καρδιά! Αυτοί τους είχαν εξευτελίση σε τέτοιο βαθμό, που ενόμιζαν πως οι τσολιάδες ήσαν υπεράνθρωπα όντα.

Ομολογώ κι εγώ, τους τρώμαξα στις επιθέσεις τους τσολιάδες, κυρίως στο Τομλού Μπουνάρ κι' ως είδα τότε ξαφνικά ένα συμμαθητή μου της Ευαγγελικής Σχολής Σμύρνης, ντυμένο τσολιά στο Σύνταγμα του Πλαστήρα, κι' ήσαν πολλοί Σμυρνιοί τσολιάδες στο Σύνταγμά του. Δοξασμένη φούντα, έγινες θρύλος.

Και δός του ο Τούρκος αξιωματικός να ερωτά όλους:

- Σεϊτάν ασκέρ, βάρ μου;

Εννοείται από κανένα μας δεν πήρε την απάντησι που περίμενε. Στο τέλος απελπίστηκε κι' έφυγε...».

Αφού έδωσε την τελευταία μάχη του ελληνικού στρατού στον Τσεσμέ, τον Αύγουστο του 1922, συντρίβοντας τους Τσέτες που έμπαιναν στη Σμύρνη διψασμένοι για ανθρώπινη σάρκα, το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων με τον Πλαστήρα αποχώρησε από τη γη της Ιωνίας. Ήταν 2 Σεπτεμβρίου του 1922 απόγευμα⁵⁴ προς το βράδυ, όταν η τελευταία Ελληνική μονάδα, το θρυλικό 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων εγκατέλειψε για πάντα τη Μικρά Ασία για να περάσει απέναντι στη Χίο.

Σαλπικτής στη Μικρά Ασία

⁵³ Χρήστου Α. Σπανομανώλη, βιβλίο με τίτλο “Αιχμάλωτοι των Τούρκων”, σελίδα 55, Αύγουστος 1922-Αύγουστος 1923, Αθήναι 1969.

⁵⁴ εγκατέλειψε τη Μικρά Ασία αφού πρώτα ο σαλπικτής του σάλπισε τη «Θοδώρα», το πολεμικό εμβυτήριο του συντάγματος.

6. Η τελευταία μάχη του Πλαστήρα στον Τσεομέ

Ο Γιάννης Καψής περιγράφει την τελευταία μάχη στη Μικρά Ασία, τη μάχη του Σταυρού⁵⁵ (Ζέγκουϊ στα τουρκικά), κοντά στον Τσεομέ, σύμφωνα με διήγηση του ηρωικού συνταγματάρχη:

Το πρωί της 28ης Αυγούστου το 5/42 έφθασε στο Σταυρό εκεί που ο δρόμος χωρίζει προς τον Τσεομέ. Σ' όλη τη μαρτυρική πορεία του έμενε μακριά από τη μάζα του Νότιου Συγκροτήματος. Ο πανικός είναι μια ασθένεια μεταδοτική και ο Πλαστήρας ήταν αποφασισμένος να κρατήσει το Σύνταγμα του μέχρι τέλους. Και το κατόρθωσε, δίνοντας ο ίδιος το παράδειγμα της αυτοθυσίας.

Για δέκα πέντε ημέρες είναι πάνω σ' άλογό του. Έφιππος τρώει ό,τι του φέρνουν οι άνδρες του, κάτι ελάχιστο - μήπως έχουν κι οι Τσολιάδες μας να φάνε; Έχουν πετάξει τα πάντα, καζάνια, τρόφιμα, караβάνες. Μόνον τα όπλα και τα φυσίγγια τους κρατούν και μαζεύουν στο δρόμο φρούτα, στα χωριά κανένα καρβέλι ψωμί -

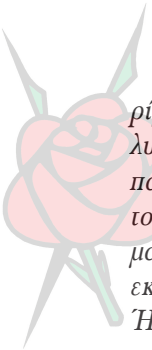

Ευζώνες εξορμούν εναντίον τουρκικών θέσεων

τρώνε όποτε έχουν, αλλά πολεμούν πάντοτε με την ίδια ορμή, που έχει προκαλέσει το δέος, τον τρόμο στους Τούρκους. Κι ο Πλαστήρας μένει ακλόνητος πάνω σ' άλογό του. Παρακολουθεί τα πάντα, εμπνυκώνει τους άνδρες του. Και, πολλές φορές τη νύκτα τους αφήνει να κοιμηθούν χωρίς να βγάλουν σκοπιές. Μένει ο ίδιος άγρυπνος πάνω σ' άλογό του, φροντίζοντας για τα παλικάρια του - μάρτυρες οι ίδιοι οι άνδρες του 5/42, που τον είχαν δει με τα μάτια τους στο караούλι. Είχε γίνει κάποιος, τα οστά του προσώπου του ξεχώριζαν κάτω από την ηλιοκαμένη, τη μαυριδερή επιδερμίδα του. Μόνον το βλέμμα του διατηρούσε την παλιά εκείνη λάμψη... Θα πίστευε κανείς, ότι ήταν έτοιμος να σωριασθεί νεκρός.

Εκεί, στο Σταυρό, το 5/42 σιάθηκε και πάλι. Οι πρόσφυγες είχαν βραδυπορήσει, μια ατέλειωτη φάλαγγα ξεκινούσε από τη ζωομένη στις φλόγες Σμύρνη ως το Τσεομέ. Κάποιος έπρεπε να τους βοηθήσει, να τους προστατεύσει από τους Τσέτες, που ορμούσαν εναντίον τους σαν τα τσακάλια. Έπιασαν μετερίζια οι Τσολιάδες μας και πε-

⁵⁵ Εκεί πολέμησε ο Πλαστήρας, σε μία προσπάθεια να προστατέψει τα τελευταία ιμμήματα του στρατού μας πού υποχωρούσαν προς τη σωτηρία των πλοίων. Οι Τσέτες αποδεκατίστηκαν και μάλιστα αργότερα, οι Τούρκοι έστησαν μνημείο εκεί, που μαρτυρά την τελευταία μάχη και το χαμό 147 Τούρκων υπέων.

ρίμεναν τη φάλαγγα των προσφύγων να περάσει. Κι εκεί τους απονεμήθηκε το πολυτιμότερο παράσημο, που μπορεί να ποδηήσει ένας πολεμιστής: Οι τρομαγμένοι, οι πανικόβλητοι πρόσφυγες αυτοί, που έφευγαν όσο πιο γρήγορα μπορούσαν, σταματούσαν για να φιλήσουν τα πληγασμένα χέρια των στρατιωτών μας. Χαροκαμένες μάνες ήθελαν ν' αγκαλιάσουν, να χαϊδέψουν τα φλογισμένα μέτωπα των παιδιών εκείνων, που πολεμούσαν τόσο μακριά από τα σπίτια τους, τις οικογένειες τους. Ήταν στιγμές γεμάτες συγκίνηση, στιγμές τραγικού μεγαλείου, γεμάτες ανθρωπιά και πόνο.

Στο Σιαυρό περίμενε το «Σεϊτάν - Ασκέρ». Και μέσα στην καταχνιά του πρωινού φάνηκαν οι Τσέτες του Μπεκλιβάν. Κάλπαζαν ουρλιάζοντας - θύμιζαν τις ορδές του Απίλα. Ορμούσαν κατά των προσφύγων και τους σπάθιζαν, κάρφωναν στα ξίφη τους μαιωμένα κεφάλια και τα εξεσφενδόνιζαν στον αέρα. Δεν τους αρκούσε το ξερίζωμα του Ελληνισμού, ήθελαν τον αφανισμό του.

Ο Πλαστήρας είδε τους Τσέτες. Ήταν συντριπτική αριθμητικά η υπεροχή, ήταν ψυχωμένοι από την ανέλπιστα μεγάλη νίκη τους, είχαν ξαποσιάσει στη Σμύρνη. Η σωφροσύνη θα του επέβαλλε, ίσως, να υποχωρήσει αλλά τότε ούτε ένας από τους πρόσφυγες δεν θα διασωζόταν, οι Τσέτες θα έφθαναν στην αποβάθρα του Τσεομέ πριν από τον Στρατό μας. Κι αποφάσισε να δώσει μια ακόμη μάχη.

Οι άνδρες του 5/42, με γρήγορες κινήσεις, σχημάτισαν ένα μεγάλο πέταλο κι «ελούφαξαν», έμειναν ακίνητοι, περιμένοντας τους Τούρκους να πέσουν στις κάνες των όπλων τους. Είχαν διαταγή να μη πυροβολήσουν, αν ο Πλαστήρας δεν έδινε το σύνθημα, πυροβολώντας - πρώτος. Πειθαρχικοί, εμπειροπόλεμοι, έβλεπαν τους Τούρκους να πλησιάζουν κι έμεναν ακίνητοι. Πολλοί άκουγαν τις αναπνοές τους, αισθάνθηκαν τη μυρωδιά των αλόγων τους. Κι όμως δεν πυροβόλησαν. Λίγο ακόμη κι οι Τσέτες θα είχαν πέσει στον κλοιό τους.

Αλλ' ένας λοχίας έτρεμε από τη λύσσα του. Είχε δει τους Τσέτες να σφάζουν γυναικόπαιδα και δεν μπορούσε να συγκρατηθεί - έσφιγγε το όπλο του, δάγκωνε τα χείλη του για να μη φωνάζει και προδοθεί. Κι έξαφνα ακούστηκε ένας πυροβολισμός. Σχεδόν αμέσως ένας καταγισμός πυρός σάρωσε τους Τούρκους. Οι θάμνοι άναψαν, τα πολυβόλα κελάηδησαν ανατριχιαστικά. Η κοιλάδα αντίχησε στο βογγητό των πληγωμένων.

Οι Τούρκοι ξαφνιαστήκαν πήδησαν από τ' άλογα κι έιρεξαν να καλυφθούν - θέλησαν να πιάνουν μετερίζια και να πολεμήσουν. Δεν γνώριζαν ακόμη ότι είχαν απέναντι τους το «Σεϊτάν Ασκέρ». Αλλά, μετά τον πρώτον αιφνιδιασμό, οι Τσολιάδες δεν κρατήθηκαν - δεν μπορούσε να τους συγκρατήσει κανείς' ούτε ο Πλαστήρας. Οι λόγχες σύρθηκαν και πάλι από τις θήκες τους. Και για μια ακόμη φορά - την τελευταία - όπως τότε σε μια εποχή που φαινόταν τόσο μακρινή, ακούστηκε η λεβέντικη κραυγή: «Αέρα...».

Έφυγαν οι Τσέτες, έφυγαν τρομοκρατημένοι, πανικόβλητοι πήδησαν σ' άλογα τους κι άλλοι έφυγαν τρέχοντας. Επέστρεψαν ασθμαίνοντας στη Σμύρνη για να ρίξουν καινούργιο λάδι στο καντήλι του θρύλου, που θα καίει αιώνια. Είναι θρύλος, που αφηγείται η αναμνηστική στήλη, εκείνη, που υπάρχει μέχρι σήμερα στο Ζέγκουϊ - τον Σιαυρό.

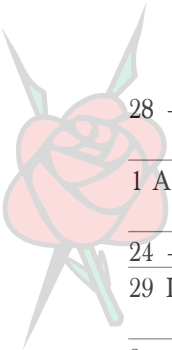
- Αχ, μωρέ... Αν δεν βιαζότανε εκείνος ο λοχίας, θα τους είχα φάει όλους τους Τσέτες...».

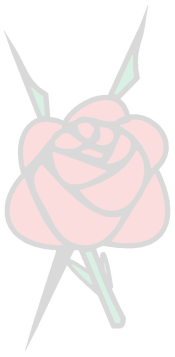

7. Χρονικό της πολεμικής δράσης του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων στη Μικρά Ασία

Με όσο γίνεται συνοπτικό τρόπο δίνεται ένα χρονολόγιο των πολεμικών δράσεων, με αναφορά των τόπων όπου έλαβαν χώρα και του επιτυχημένου αποτελέσματος των αγώνων του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων. Η γραφή αυτή έγινε με τον τρόπο της κινηματογραφικής αποτύπωσης, αποφεύγοντας λεπτομέρειες και πολλά λόγια.

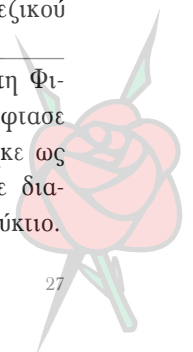
28 Ιούν. 1919	- Στον τομέα Μαγνησίας αντικαθιστά το 5ο Σύνταγμα Αρχιεπαρχαλάχους.
8 Ιουλ. 1919	- Αποκρούει Τούρκους άτακτους στο χωριό Παπαζλί, με 5 νεκρούς και 25 αιχμάλωτους Τούρκους.
29 Ιουλ. 1919	- Νέα απόκρουση 800 Τούρκων στο ίδιο χωριό αποκρούστηκε με 90 νεκρούς Τούρκους.
Αυγ.-Οκτ. 1919	- Στάθμευση του 5/42 σε Μαγνησία για οργάνωση και βελτίωση της άμυνας του.
Νοε. 1919	- Το Ανώτατο Διασμματικό Συμβούλιο επιτρέπει την προέλαση του ελλ. Στρατού.
8 Ιαν. 1920	- Επίθεση σε τουρκικές δυνάμεις. Μέχρι τον Ιούνιο είχε περιορισμένη δραστηριότητα.
9 Ιουν. 1920	- Σφοδρή επίθεση με λόγχη ανατρέπει πολλές τουρκικές αντιστάσεις καταλαμβάνοντας την πόλη Αζάρι (κυριεύοντας όπλα και συλλαμβάνοντας αιχμάλωτους).
11-12 Ιουν. 1920	- Γρήγορη προέλαση προς Γκελεμπέ.
16 Ιουν. 1920	- Κατάληψη του Ομέρκιοϊ.
23 Ιουν. - 23 Αυγ. 1920	- Το Σύνταγμα στην περιοχή Σουζουρλού Κεπσούτ.
24 Αυγ. - 5 Νοε. 1920	- Μετακίνηση του 5/42 σε Ελβαντάρ Φιλαδέλφειας.
10 Οκτ. 1920	- Στο Οουσάκ.
15 Οκτ. 1920	- Προώθηση προς Τσεντιζ. Τουρκική επίθεση αποτυγχάνει.
3 Νοε. 1920	- Σε βάθος 7-10χλμ. διασκορπίζει δύο εκθρικές ομάδες των 100 ανδρών.
6 Νοε. - 9 Μαρ. 1920	- Το 5/42 σε αμυντική θέση δυτικά της Προύσας (γραμμή Σελά Ογλού Καντά).
11 - 13 Μαρ. 1921	- Προέλαση του 5/42 επικεφαλής της XIII Μεραρχίας. Κατάληψη διαβάσεων. Διέλευση χιονισμένου όρους Ακάρ Νταχ.
14 Μαρ. 1921	- Επίθεση με 2 τάγματα κατά μέτωπο. Οι Τούρκοι υποχωρούν. Ακολουθεί γενική επίθεση του 5/42 με κατάληψη της τοποθεσίας Τοακισράζ. Την ίδια μέρα εισέρχεται στο Αφιόν Καραχισιάρ.
20 Μαρ. 1921	- Καταλαμβάνει το Τσαί. Το Γ' Σώμα Στρατού συνάντησε ισχυρή αντίσταση, ώστε έγινε αναδίπλωση του Α' Σώματος Στρατού, από το Αφιόν Καραχισιάρ προς το Τουμλού Μπουνάρ.

-
- 28 - 29 Μαρ. 1921 - Αποκρούεται τουρκική επίθεση. Με ελιγμό διαλύει εκθρικά τμήματα πεζικού και ιππικού προς το Αλή Βεράν.
- 1 Απρ. - 23 Ιουν. 1921 - Το Σύνταγμα βρίσκεται στην περιοχή Έλμα-Νταγ και μετά στο Ντερμπέντ. Προετοιμασία.
- 24 - 25 Ιουν. 1921 - Προώθηση στην περιοχή Αλαμπάγ.
- 29 Ιουν. 1921 - Προέλαση και κατάληψη εκθρικών θέσεων Β και ΒΑ του Αλ-τουινάς.
- 2 - 3 Ιουλ. 1921 - Παραμονή στην τοποθεσία Ανισάλ-Ντα. Η επίθεση του Β' Σώματος Στρατού αναγκάζει τους Τούρκους σε φυγή. Το 5/42 καταλαμβάνει τα υψώματα ΝΑ του Σεϊντή-Γαζή.
- 8 Ιουλ. 1921 - Μετά από σκληρό αγώνα καταλαμβάνεται το Ντουζ-Τεπέ.
- 8 - 9 Ιουλ. 1921 - Απόκρουση λυσοωδών τουρκικών αντιπθέσεων. Το Σύνταγμα παρέμεινε εκεί μέχρι 31 Ιουλίου.
- 1 - 10 Αυγ. 1921 - Προέλαση προς ανατολές (επιχειρήσεις προς Άγκυρα), νότια του Σαγγάριου ποταμού. Διασχίζει τα βόρεια κράσπεδα της Αλμυρής Ερήμου.
- 12 Αυγ. 1921 - Επίθεση προς Μαγκάλ-Νταγ (στα πλευρά της 1ης τουρκικής Ομάδας μεραρχιών).
- 13 Αυγ. 1921 - Επίθεση προς Καρά-Τεπέ και κατάληψη του οροπεδίου Καλ-τακλί (δυτικό τμήμα).
- 14 - 15 Αυγ. 1921 - Καταλαμβάνεται η περιοχή νότια του χωριού Καρασουλέμανι.
- 24 - 25 Αυγ. 1921 - Απόκρουση ισχυρής τουρκικής επίθεσης.
- 28 - 29 Αυγ. 1921 - Το 5/42 κινείται στο αριστερό της διάταξης της Στρατιάς Μικράς Ασίας.
- 30 Αυγ. 1921 - Το 5/42 διαβαίνει τον ποταμό Σαγγάριο. Εγκαθίσταται αμυντικά στα βόρεια του Τσαντάκογλου Ντερέ (υποτομέας της ΧΙ-Πης Μεραρχίας).
- 1 - 26 Σεπτ. 1921 - Παραμένει στον ίδιο υποτομέα. Ενισχύει την ΧΙΙ Μεραρχία (με 1 τάγμα).
- 27 - 28 Σεπτ. 1921 - Αμυντική εγκατάσταση στο υποτομέα Αγιάζ-Ιν (βορείως Χαϊρέν Μπαμπά).
- 1 - 19 Μαρ. 1922 - Παραδίδει τον υποτομέα Αγιάζ-Ιν στην Vη (5η) Μεραρχία. Έρχεται στην περιοχή Αγιάν Ιν-Σανιζάκ (εφεδρεία).
- 30 Μαρ.-12 Ιουν. 1922 - Παραμένει ως εφεδρεία στην ίδια περιοχή.
- 13 Ιουν.-31 Ιουλ. 1922 - Το 5/42 μετακινείται στο Τσακιρσάζ, ως εφεδρεία του Α' Σώματος Στρατού (με 1 τάγμα στο Αφιόν).
- 1-12 Αυγ. 1922 - όπως πριν.
- 13 Αυγ. 1922 - Με την εκδήλωση της μεγάλης τουρκικής επίθεσης, το 5/42 διατέθηκε εσπευσμένα στην IV Μεραρχία για εξασφάλιση του δεξιού πλευρού και κάλυψη του κενού (μεταξύ IV και I Μεραρχιών). Το 5/42 κατέλαβε τον υποτομέα Καλενιζίκ. Το απόγευμα και βράδυ ανακατέλαβαν θέσεις (σύριγμα Κατσιόμπαλη) και εγκατέστησαν προφυλακές.
- 14 Αυγ. 1922 - Το ΙΙΙ/42 Τάγμα μετά ολονύκτια πορεία έφτασε στο Καλεν-

ιζίκ. Στη διάρκεια της ημέρας απέκρουσε σφοδρές τουρκικές επιθέσεις που υποστηρίζονταν με πυροβολικό. Οι αντεπιθέσεις του 5/42 είχαν σοβαρές απώλειες, που ανάγκασαν σε υποχώρηση. Το Π/42 Τάγμα κράτησε τις θέσεις του, βοηθώντας την υποχώρηση του Συντάγματος. Οι απώλειες ήταν τρομερές (πλέον των 600 νεκρών). Αναδιέταξε τις δυνάμεις του στα υψώματα Μπελ-Τεπέ. Στις 6.30 μ.μ. έλαβε διαταγή σύμπτυξης και τη νύχτα, από δύσβατη οδό, έφτασε στα υψώματα νότια του Κιουπρουλού (όπου βρισκόταν το 23 Σύνταγμα Πεζικού). Το 5/42 στάθμευσε 3χλμ. δυτικά του σιδηρ. σταθμού Μπαλ Μαχμούι.

-
- 15 Αυγ. 1922 - Συνέχισε την σύμπτυξη, με τάξη, προς Τουμλού Μπουνάρ. Το εσπέρας εγκαταστάθηκε αμυντικά στην τοποθεσία Χασάν Νιεντέ Τεπέ.
-
- 16 Αυγ. 1922 - Απέκρουσε ισχυρή επίθεση τουρκικού συντάγματος.
- 17 Αυγ. 1922 - Ενώθηκαν στο 5/42 οι ημι-ιλαρχίες V-XII και το έφιππο απόσπασμα του 5/42 (που διήλθαν μέσω τουρκικών δυνάμεων). Την υπόλοιπη ημέρα συμπίχθηκε, αποφεύγοντας τον κίνδυνο αποκοπής του (από διείσδυση μεγάλων τουρκικών δυνάμεων στα πλευρά του). Μέσω ορεινών, δασωμένων και δύσβατων ορέων και αφού αντιμετώπισε επιτυχώς την επίθεση τουρκικού συντάγματος, ανασυντάχθηκε και υποχώρησε, φτάνοντας τα μεσάνυχτα στις υπώρειες του όρους Ελμά Νταχ.
-
- 19 Αυγ. 1922 - Αποκομμένο το 5/42 έφτασε στις 11 π.μ. στις γραμμές της 1ης Μεραρχίας και μαζί συνέχισαν την υποχώρηση από τις 4 μ.μ.
-
- 20 Αυγ. 1922 - Το εσπέρας το Σύνταγμα έφτασε στο Τακμάκ, μαζί με υπολείμματα των 2ου και 3ου Συναγμάτων πεζικού της XIII Μεραρχίας.
-
- 21 Αυγ. 1922 - Το πρωί της ημέρας, το μόνο συγκροτημένο τμήμα του Β' Σώματος Στρατού ήταν το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων. Με πρωτοβουλία του διοικητή του συνταγματάρχη Νικ. Πλαστήρα δεν ακολούθησε την κίνηση των υπόλοιπων δυνάμεων του Σώματος Στρατού. Παρέμεινε με την VIIη Μεραρχία, ως εφεδρεία της στα ΒΑ του Κιράνκιοϊ. Για κάλυψη του αριστερού της VIIης μεραρχίας, κατέλαβε τα υψώματα Μπερ Καγιά Νταχ (βόρεια του Τσεσμέ Κιοϊ). Το απόγευμα, τουρκική φάλαγγα πεζικού συγκρούστηκε με το 5/42 (με επιπλέον πυρά πεζικού και ουλαμού πυροβολικού) ώστε διαλύθηκε.
-
- 22 Αυγ. 1922 - Το Απόσπασμα Πλαστήρα (5/42) υποχωρώντας προς τη Φιλαδέλφεια ως οπισθοφυλακή της VIIης Μεραρχίας, έφτασε το εσπέρας κοντά στο χωριό Πακλατζίκ και προωδήθηκε ως το σιδηρ. σταθμό Φιλαδέλφειας. Κατόπιν διαταγής, με διαδοχικούς συρμούς έφτασε στο Σαλιχλή, περί το μεσονύκτιο.

23 Αυγ. 1922

- Το πρωί διαπιστώθηκε ότι το Σαλικλή ήταν περικυκλωμένο από ισχυρές τουρκικές δυνάμεις πεζικού και ιππικού. Το 5/42 σε συνεργασία με τη Μεραρχία Ιππικού επιτέθηκε κατά των Τούρκων και μετά 3ωρη σκληρή μάχη τους απώθησε σε διάφορες κατευθύνσεις. Το 5/42 παρέμεινε στα γύρω υψώματα μέχρι το πρωί της 24ης Αυγούστου.

24 Αυγ. 1922

- Στις 5 το πρωί, αναχώρησε σε πορεία από το Σαλικλή, ως μέρος της XIIIης Μεραρχίας και έφτασε μετά τα μεσάνυχτα (στις 2 τη νύχτα) στον Κασαμπά.

25 Αυγ. 1922

- Η πορεία του ήταν προς το όρος Νυμφαίο (τις ΝΑ πλαγιές του) αλλά διατάχθηκε να κινηθεί προς το Μπουρνάμπασι, όπου έφτασε στις 9 μ.μ. Παρέμεινε και την επόμενη μέρα.

27 Αυγ. 1922

- Στις 1 μετά τα μεσάνυχτα, το Σύνταγμα έφυγε για το Κοζ Αγατς, όπου έφτασε το πρωί στις 7. Ως πλαγιοφυλακή του Νοτίου Συγκροτήματος εξασφάλισε τη διαρροή της κύριας φάλαγγας και απέκρουσε μικρό τμήμα Τούρκων ατάκτων. Από τις 2 μ.μ. νέα πορεία προς το Ακισέ Καγιά, όπου έφτασε στις 8 μ.μ., εγκαθιστώντας προφυλακές.

28 Αυγ. 1922

- Από το πρωί, το 5/42 ως κύρια μονάδα της XIIIης Μεραρχίας και οπισθοφυλακή των ελληνικών δυνάμεων που υποχωρούσαν, κινήθηκε διαδοχικά προς Βρύουλα (Βουρλά).

29 Αυγ. 1922

- Διέλευση από Γκιούλ Μπαξέ, Γκούνελι και Λεοτρέν Νταγ, όπου έφτασε το μεσημέρι, όπου παρέμεινε 2 μέρες.

31 Αυγ. 1922

- Τα μεσάνυχτα έφυγε το Σύνταγμα προς Αλάτσατα.

1 Σεπτ. 1922

- Το Σύνταγμα κατείχε σιενωπό, δυτικά του Ζεϊντιλί, καλύπτοντας την επιβίβαση του ελληνικού στρατού.

2 Σεπτ. 1922

- Στις 11 π.μ. τα Σύνταγμα κινήθηκε προς τον Τσεομέ. Αυθημερόν επιβιβάσθηκε σε πλοία για τη Χίο.

Έλληνες στρατιώτες σε αναμνηστική φωτογραφία στη Μικρά Ασία

8. Σύντομη βιογραφία του Νικολάου Πλαστήρα

Γεννήθηκε στο Μορφοβούνι (ή Βουνέσι) Καρδίτσας στις 17-11-1883. Οι γονείς του ονομάζονταν Χρήστος Πλαστήρας (ήταν ελληνοράπιτης) και Στεργιανώ Καραγιώργου (ήταν υφάντρα). Το 1903, μετά το Γυμνάσιο, καιατάχθηκε στο στρατό και υπηρέτησε στο 5ο Σύνταγμα Πεζικού στα Τρίκαλα όπου έλαβε το βαθμό του δεκανέα. Προήχθη σε λοχία και επιλοχία. Το 1905 πήρε μέρος στον Μακεδονικό αγώνα, ενταγμένος στα αντάρτικα σώματα των Παπαγάκη και Αθανασόπουλου. Συμμετείχε ενεργά στο «Στρατιωτικό Σύνδεσμο» των αξιωματικών, που έκανε το κίνημα στο Γουδί, τον Αύγουστο του 1909. Το 1910 εισήχθη στη Σχολή Υπαξιωματικών της Κέρκυρας απ' όπου εξήλθε το 1912 ως ανθυπολοχαγός.

Τοποθετήθηκε στο 5ο Σύνταγμα Πεζικού και με αυτή τη μονάδα πολέμησε στους Βαλκανικούς Πολέμους. Ο θρύλος του “Μαύρου Καβαλάρη” ή “Καρά Σεϊτάν” είχε ήδη αρχίσει. Η πρώτη νικηφόρα του μάχη ήταν εκείνη της Ελασσόνας, στην οποία κατέλαβε τα εχθρικά χαρακώματα και συνέλαβε τους πρώτους Τούρκους αιχμαλώτους. Ακολούθησαν οι μάχες του Σαρανταπόρου, των Γιαννιτών και της Θεσσαλονίκης, όπου ο Πλαστήρας με τη γενναιότητά του και το παράδειγμα της ανδρείας του, ενέπνευσε στους άνδρες του σεβασμό και εκτίμηση.

Στη μάχη του Λαχανά, ο Νικόλαος Πλαστήρας, πάντα έφιππος και ορμητικός ήταν από τους πρωταγωνιστές της νίκης, και μετά τη μάχη ο ταγματάρχης Οθωναίος τον αγκάλιασε και τον συνεχάρη συγκινημένος, ενώ οι στρατιώτες του ζητωκραύγαζαν φωνάζοντας: “Ζήτω ο Μαύρος Καβαλάρης”. Στις 17 Μαΐου 1918, ο Πλαστήρας έλαβε μέρος στη Μάχη του Σκρα Ντι Λέγκεν, ως Διοικητής του 3ου Τάγματος του 6ου Συντάγματος, όπου εξουδετέρωσε επτά εχθρικές γραμμές άμυνας, σε βάθος 1.500μ. μέσα σε δυο ώρες χαρίζοντας στην Ελλάδα και στην ελεύθερη Ευρώπη μια από τις μεγαλύτερες νίκες του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Προηγούμενες ενέργειες των Γάλλων και των Άγγλων, για κατάληψη του Σκρα Ντι Λέγκεν, είχαν αποτύχει. Οι ηρωικές και συντονισμένες επιθετικές ενέργειες επέτρεψαν την κατάληψη της περιοχής, «του άπαρτου κάστρου», όπως το είχαν ονομάσει. Η αναφορά του Πλαστήρα λακωνική:

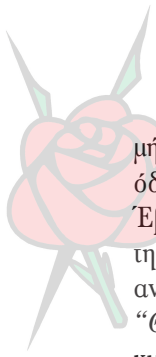
«Έφθασα τέρμα αντικειμενικού σκοπού. Εχθρός υποχωρεί πανικόβλητος. Δέον διαταχθή καταδίωξις προς εκμετάλλευσιν επιτυχίας. Πλαστήρας».

Προήχθη «επ' ανδραγαθία» σε αντισυνταγματάρχη και ανέλαβε τη Διοίκηση του 6ου Συντάγματος της Μερραρχίας Αρχιεπαύχους και συνέχισε τις επιχειρήσεις προς την Καβάλα - Χρυσούπολη (το Νοέμβριο του 1918).

Μετά από αίτησή του, ανέλαβε το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων με το οποίο πήγε στην Ουκρανία. Η συνέχεια στη Μικρά Ασία έχει ήδη αναφερθεί μέχρι την καταστροφή και τη συνιεταγμένη επιστροφή του Συντάγματος στον Τσεσμέ και τη μεταφορά όλων σε Χίο και Μυτιλήνη.

Πλαστήρας Νικ.

Οργάνωσε στρατιωτικό κίνημα, με το Στυλιανό Γονατά και τον αντιπλοίαρχο Δημήτριο Φωκά για εκθρόνιση του Βασιλιά Κωνσταντίνου. Χάρη σ' αυτόν, και το Θεόδωρο Πάγκαλο αναδιοργανώθηκε ο στρατός και ανασυντάχθηκε η στρατιά του Έβρου, βοηθώντας τον Ελευθέριο Βενιζέλο, κατά τις διαπραγματεύσεις για τη Συνθήκη της Λωζάνης και περιορίζοντας τις απαιτήσεις του Κεμάλ. Επίσης υποστήριξε και ανέλαβε την ευθύνη για την «εκτέλεση των έξι», κατευνάζοντας το λαό που φώναζε *“Θάνατος στους προδότες”* υπονοώντας τούς ανίκανους πολιτικούς της φιλοβασιλικής κυβέρνησης Γούναρη.

Ο Πλαστήρας, στις 2 Ιανουαρίου 1924 υπέβαλε στο Υπουργείο Στρατιωτικών εγγράφως την παραίτησή του και στις 3 Ιανουαρίου παρέδωσε την εξουσία. Στις 6 Ιανουαρίου 1924 η Δ' Εθνοσυνέλευση σε πανηγυρική συνεδρίασή της, τον ανακήρυξε «άξιον της πατρίδος» και τον προήγαγε σε αντιστράτηγο.

Ο στρατηγός Νικόλαος Πλαστήρας αποτελεί αναμφισβήτητα μια κορυφαία στρατιωτική φυσιογνωμία και μια ακέραιη πολιτική προσωπικότητα. Ένα σύμβολο, πρότυπο της ανδρείας, της ανιδιοτέλειας, της φιλοπατρίας, του ηρωισμού, της αξιοπρέπειας, της τιμότητας, του χρέους και του ανθρωπισμού. Ονομάστηκε «ναυαγοσώστης του έθνους», «άγιος της προσφυγιάς» και «πατέρας των προσφύγων». Υιοθέτησε επτά παιδιά. Πολλά αγόρια πήραν, το Πλαστήρας ως όνομα, και πολλά κορίτσια ως όνομα, το Πλαστηρίτσα.

Το “εφάπαξ” το διέθεσε σε Σανατόριο για τους άρρωστους στρατιώτες. Διέρρηξαν και λεηλάτησαν το σπίτι που έμενε και πήραν 40 χρυσές λίρες και 60.000 δρχ., που προορίζονταν για τα ορφανά, που είχε υιοθετήσει. Δεν απέκτησε σπίτι, και αρνήθηκε να πάρει σχετικό δάνειο. Αρνήθηκε να δώσει δουλειά στον άνεργο αδελφό του και σύνταξη στην αδελφή του.

Έζησε 12 χρόνια εξόριστος. Καταδικάστηκε σε θάνατο. Έγινε μια φορά αρχηγός Κράτους, και τρεις φορές Πρωθυπουργός. Πέθανε στις 26 Ιουλίου 1953, σε ηλικία 72 ετών. Ο γιατρός που υπέγραψε το σχετικό πιστοποιητικό θανάτου, μίτησε στο ταλαιπωρημένο κορμί του 27 σπαθιές και 9 σημάδια από βλήματα!

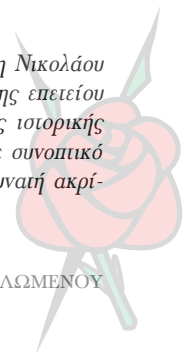
Το ομόκιν της κηδείας του ήταν προσφορά του φίλου του Διονύση Καρρέρ. Άφησε κληρονομιά 216 δραχμές, δέκα δολάρια, μια λακωνική προφορική διαθήκη *«όλα για την Ελλάδα»* και την υποθήκη, που έμπρακτα τήρησε στη ζωή του

*«δεί τον αγαθόν άνδρα παυόμενον της αρχής,
μη πλουσιώτερον, αλλ' ενδοξότερον γεγονένα».*

Στις 4 Νοεμβρίου 1980 η καρδιά του Μαύρου Καβαλάρη, που φυλασσόταν από τον φίλο του γιατρό Αντώνη Παπαϊωάννου, μετά από επιθυμία του, μεταφέρθηκε στην Καρδίτσα και φυλάσσεται στο Λαογραφικό Μουσείο.

Μετά την ένδοξη δράση του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων, υπό τη διοίκηση του συνταγματάρχη Νικολάου Πλαστήρα, στην Ουκρανία και κυρίως στη Μικρασιατική εκστρατεία, με την ευκαιρία της 72ης επετείου του αλβανικού έπους, από την 28η Οκτωβρίου 1940, κρίνεται απαραίτητη η συμπλήρωση της ιστορικής αναδρομής της πολεμικής δράσης του. Όπως και στα προηγούμενα, η παρουσίαση θα γίνει με συνοπτικό τρόπο, αποφεύγοντας πολλές λεπτομέρειες τοποθεσιών και μαχών, με τη μεγαλύτερη όμως δυνατή ακρίβεια, για ανάδειξη της προσφοράς του Συντάγματος της Λαμίας και στον αγώνα του '40.

9. Το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων από το 1922 μέχρι το 1940

Μετά τη μικρασιατική καταστροφή, το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων, υπό τον συνταγματάρχη Νικ. Πλαστήρα, εγκατέλειψε τον Τσεσμέ στις 2 Σεπτεμβρίου 1922 και έφτασε στη Χίο. Ακολούθησε η έκρηξη της στρατιωτικής επανάστασης, με πρωτοβουλία των Νικ. Πλαστήρα, Σουλ. Γονατά και Δημ. Φωκά. Στις 11 Σεπτεμβρίου, το 5/42 μεταφέρθηκε από τη Χίο με πλοία κι έφτασε το βράδυ της 15ης Σεπτεμβρίου στο Λαύριο, μαζί με άλλες επαναστατημένες δυνάμεις. Ακολούθησε η παραίτηση του βασιλιά Κωνσταντίνου και τα στρατεύματα αποβιβάσθηκαν τελικά στον Πειραιά και στο Φάληρο, μεταξύ των άλλων και το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων.

Μετά την επικράτηση της επανάστασης, το Α' Σώμα Στρατού αποστράτευσε⁵⁶ τις παλιές κλάσεις και μετέπεσε σε κατάσταση ειρήνης, οι δε μεραρχίες του (όπως και οι λοιπές μονάδες) επέστρεψαν στις έδρες τους, δηλ. αυτές που είχαν σε καιρό ειρήνης. Έτσι και το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων επανήλθε στην έδρα του, όπως πριν, στη Λαμία.

Τα επόμενα χρόνια, το Σύνταγμα ήταν ενεργό στη Λαμία και ασχολείτο με στρατιωτική εκπαίδευση. Στα κινήματα που έγιναν στη διάρκεια του Μεσοπολέμου δεν είχε εμπλοκή. Καταγράφουμε όσα ονόματα διοικητών του εντοπίστηκαν στον τοπικό τύπο⁵⁷. Συγκεκριμένα ήταν οι: Ιωάν. Γαρδίκης⁵⁸ (αντισυνταγματάρχης Πεζικού και Φρούραρχος Λαμίας από το 1927), Γ. Ξύδης (το 1931 και το 1932), Ιωάν. Γαρδίκης (επανήλθε το 1932), Γ. Κρητικός (το 1931), Μαρμπλής (το 1933), Ζήσης (το 1935) με υποδιοικητή τον Παν. Ραφτοδύμο, τον Παν. Κ. Ραφτοδύμο⁵⁹ (το 1937), τον Α. Παπαναγιώτου (το 1938) και τον Ιππ. Παπαδημητρόπουλο (από το 1940). Είναι συνηθισμένο φαινόμενο οι συχνές αλλαγές στη διοίκηση των μονάδων, ειδικά την ασταθή περίοδο της ελληνικής δημοκρατίας (1923-1936).

Την 1η Μαρτίου 1935 εκδηλώθηκε Κίνημα των βενιζελικών αξιωματικών, με τη στρατιωτική ανταρσία του Δ' Σώματος Στρατού από την Καβάλα (του υποστρατήγου Δημ. Καμμένου). Μετά από διαταγή του υπουργού στρατιωτικών Γ. Κονδύλη, απόσπασμα του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων της Λαμίας (με επικεφαλής τον υποδιοικητή⁶⁰

⁵⁶ Μετά από διαταγή του νέου υπουργού Στρατιωτικών αντιστρατήγου Αναστασίου Χαραλάμπη.

⁵⁷ εφ. "Η ΕΠΑΡΧΙΑ", ετών 1929-1938, Λαμία.

⁵⁸ Ο Ιωάννης Γαρδίκης (1883- 1965) του παπά-Οδυσσεάς, γεννήθηκε στο Γαρδίκι Ομιλίων. Τελείωσε το Ελληνικό Σχολείο (Σχολαρχείο) Σπερχειάδας. Μετά την στρατιωτική θητεία του κατετάγη στα μόνιμα στελέχη του Στρατού ως Υπαξιωματικός και μετά τη φοίτηση στη Σχολή Υπαξιωματικών Κέρκυρας προήχθη σε Ανθυπολοχαγό. Έλαβε μέρος σε όλους τους πολέμους από το 1912-13, 1922, και αποστρατεύτηκε με το βαθμό του Υποστράτηγου. Η γυναίκα του λεγόταν Αρτεμισία. Δεν απέκτησαν παιδιά. Το σπίτι του (διώροφο νεοκλασικό) ήταν στην πλατεία Διάκου. [Από το ανέκδοτο βιβλίο "Σκόρπιες μνήμες και διαλογισμοί", του Γεωργίου Ανδρ. Πολίτη, Γενικού Αρχίατρου Ε.Α., 1989, Αθήνα]

⁵⁹ Γεννήθηκε το 1888 στην Υπάτη. Εισήλθε στη Σχολή Ευελπίδων και ακολούθησε τον στρατιωτικό κλάδο. Στο βαθμό του συνταγματάρχη ήταν διοικητής του ιστορικού 42 Συντάγματος Ευζώνων στη Λαμία, την περίοδο 1936-38. Συμμετείχε στην αλβανική εποποιία, διευθύνοντας σημαντικό τμήμα των πολεμικών επιχειρήσεων. Έφτασε στο βαθμό του στρατηγού. Πέθανε στις 28-4-1950.

⁶⁰ Το τμήμα αυτό του Συντάγματος είχε αριθμητική δύναμη 1.000 ανδρών. [Από το βιβλίο "Σκόρπιες μνήμες και διαλογισμοί", του Γεωργίου Ανδρ. Πολίτη, ό. π.]

Ο συνταγματάρχης Ιωάννης Γαρδικής έφιππος (9-5-1930)

Η φωτογραφία εστάλη από τις ΗΠΑ στον κ. Δημ. Καραμήτρο, τέως σχολικό σύμβουλο Μαθηματικών, τον οποίο και ευχαριστώ.

του Παν. Ραφτοδήμο) αναχώρησε σιδηροδρομικώς⁶¹ για τον Σιρμώνα. Την 3η Μαρτίου το Σύνταγμα προχειρώς καταυλίσθηκε σε χαράδρα, έξω από το χωριό Καλόκαстро, 2χλμ. περίπου απ' το Σιρμώνα. Στις 10 Μαρτίου έγινε βίαιη διάβαση του ποταμού και το απόγευμα το Σύνταγμα⁶² έφτασε κοντά στις Σέρρες. Οι αντίπαλοι⁶³ διέφυγαν στη Βουλγαρία και το κίνημα κατεστάλη⁶⁴. Αμέσως μετά, το απόσπασμα του 5/42 επέστρεψε σιδηροδρομικώς στη Λαμία.

Το 1934 στο 2ο λόχο του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων ανέλαβε ως λοχαγός ο Ανδρέας Μάρκ. Καραμέρης (γεν. το 1893) από το Μαρτίνο Λοκρίδας. Το 1938, ο Ανδρέας Καραμέρης έγινε ταγματάρχης και ανέλαβε τη διοίκηση του

Ο παλιός στρατόνας στο Κάστρο της Λαμίας

του Τάγματος του 5/42 Σ.Ε. (μέχρι και το τέλος του πολέμου στις 30 Απριλίου 1941).

Με τον νέο οργανισμό στρατού του 1935⁶⁵, η μονάδα μετονομάσθηκε σε 42 Σύνταγμα Ευζώνων Λαμίας. Το στρατόπεδο της βρισκόταν εκεί όπου σήμερα βρίσκεται η Μεραρχία Υποστηρίξεως (Στρατόπεδο Αθανασίου Διάκου) στο Παγκράτι, στο δρόμο προς το Καρπενήσι. Μικρή δύναμή του βρισκόταν στο κάστρο για την έπαρση-υποστολή της σημαίας. Η στέγασή της γινόταν στο στρατώνα του Κάστρου, όπου είναι το σημερινό Αρχαιολογικό Μουσείο Λαμίας.

⁶¹ «Το τραίνο σταμάτησε έξω από τους στρατώνες, στο Παγκράτι και επιβιβάστηκε όλος ο στρατός. Προορισμός του ήταν ο ποταμός Σιρμώνας, όπου ήταν η γραμμή άμυνας του 4^{ου} Σώματος Στρατού. Θυμάμαι ότι οι κινηματίες έδιναν 500 δρχ. τότε σε όποιον επιστράτευαν με προορισμό τον ποταμό Σιρμώνα. Τον κυβερνητικό στρατό κατεύθυνε ο Υπουργός Στρατιωτικών και στρατηγός Γεώργιος Κονδύλης. Το 42 Σύνταγμα Ευζώνων της Λαμίας έφτασε μέχρι τη Δράμα. Ο στρατηγός Δημήτριος Καμμένος διέφυγε μέσω Νευροκοπίου στη Βουλγαρία.» [Αθανασίου Κ. Μπαλωμένου : “Δρόμοι, Κατασκήματα και Ιδιοκτησίες της προπολεμικής Λαμίας (Δεκαετία 1930-40)”, περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 2001, σελ. 104, Λαμία]

⁶² Οι απώλειες του 5/42 ήταν δύο εύζωνοι, δυο πρώτα ξαδέρφια από χωριό του Δομοκού, ο Καλκάνης και ο Μπαλατσούρας που σκοτώθηκαν στη γέφυρα του Σιρμώνα από οβίδα. [“Σκόρπιες μνήμες και διαλογισμοί”, Γεωργ. Πολίτη, ό.π.]

⁶³ ο ηγέτης των επαναστατών στην περιοχή υποστράτηγος Καμμένος, διοικητής του Δ Σώματος Στρατού στην Καβάλα, αναγκάστηκε στις 11 Μαρτίου να ζητήσει καταφύγιο στη Βουλγαρία.

⁶⁴ Οι ηγέτες του Κινήματος Ελευθ. Βενιζέλος και Νικ. Πλασιήρας καταδικάστηκαν ερήμην σε θάνατο. Εκτελέστηκαν ο επίλαρχος Στ. Βολάνης και οι στρατηγοί Αν. Παπούλας και Μιλ. Κοιμήσης. Άλλοι ανώτεροι αξιωματικοί, όπως ο Στέφανος Σαράφης και οι αδελφοί Τοιγάντε, καταδικάστηκαν από έκτακτα στρατοδικεία και αποτάχθηκαν από το στράτευμα.

⁶⁵ Νομοθετικό διάταγμα της 4ης Σεπτεμβρίου 1935.

10. Το 42 Σύνταγμα στον πόλεμο της Αλβανίας

Από τις 27 Αυγούστου μέχρι 2 Σεπτεμβρίου έγινε προεπιστράτευση με ΦΑΠ (φύλλα Ατομικής προσκλήσεως) στη Λαμία, ενώ στις 29 Αυγούστου έγινε κανονική επιστράτευση⁶⁶. Ήρθαν οι έφεδροι και το Σύνταγμα ετοιμάστηκε. Διοικητής του ήταν ο συνταγματάρχης Ιπποκράτης Παπαδημητρόπουλος. Στις 4 Σεπτεμβρίου το Σύνταγμα αναχώρησε σιδηροδρομικά για την Καλαμπάκα. Όλος ο λαός της Λαμίας και των περιχώρων κατέκλυσε το Σιδηροδρομικό Σταθμό Λιανοκλαδίου για να ξεπροβοδίσει τους ευζώνους. Από την Καλαμπάκα με πορεία μέσω Μετσόβου μετέβη στα Γιάννενα.

Σε θέση μάχης

Τελική του θέση ήταν η περιοχή Χάνι Δελβινάκι. Η μετακίνηση περαιώθηκε στις 8 Σεπτεμβρίου. Το Σύνταγμα υπαγόταν στην 8η Μεραρχία, μέχρι το τέλος του πολέμου.

Η υποδοχή του 42 Συντάγματος (στη γέφυρα Μπαλτούμα) έγινε στις 12 Οκτωβρίου από το στρατηγό Χαρ. Κατσιμήτρο⁶⁷, διοικητή της VIIIης μεραρχίας. Ανέλαβε ως διοικητής του 42 Συντάγματος ο συνταγματάρχης Γ. Παπαγεωργίου, ένας σκληροτράχηλος αξιωματικός. Η διάταξη⁶⁸ του Συντάγματος την περίοδο από 9 Σεπτεμβρίου έως 27 Οκτωβρίου ήταν στις περιοχές Ζίτσας-Κτίσματα-Χάνι Δελβινάκι-Σιταριά-Παρακάλαμος.

Έτσι, στις 28 Οκτωβρίου 1940, που κηρύχθηκε ο πόλεμος, το 42 Σύνταγμα Ευζώνων βρέθηκε στην πρώτη γραμμή, μαζί με το 15^ο Σύνταγμα Πεζικού Ιωαννίνων, απέναντι από την τεθωρακισμένη ιταλική μεραρχία

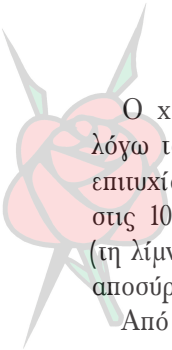
«Κένταυροι». Ισχυρός βομβαρδισμός πυροβολικού και επίθεση του ιταλικού πεζικού, ανάγκασε τη σύμπτυξη ενός Τάγματος του 42 Σ.Ε. νότια της περιοχής Χάνι Δελβινάκι. Αμέσως έγιναν αμυντικά έργα, κάποια τακτική αναδίπλωση και αποκρούσεις των ιταλικών μικροεπιθέσεων, που διήρκεσαν μέχρι τις 10 Νοεμβρίου.

Από τις 13 Νοεμβρίου άρχισαν οι ελληνικές επιθέσεις και καταλήψεις χωριών, με συλλήψεις αιχμαλώτων, ημιόνων και πολεμικού υλικού. Από τις 14 Νοεμβρίου η ελληνική αντιμετώπιση είχε ως αποτέλεσμα την κατάληψη όλης της Βόρειας Ηπείρου, μέχρι το τέλος του έτους. Οι επιθέσεις συνεχίστηκαν και το Δεκέμβριο του 1940, με καταλήψεις υψομάτων.

⁶⁶ Στον πόλεμο ενάντια στους Ιταλούς (1940-41), οι Ευρυτάνες του “Ευζωνικού” επιστρατεύθηκαν στο “34ο Σύνταγμα Πεζικού”, με διοικητή το Φθιώτη συνταγματάρχη Δημοκωστούλα.

⁶⁷ Γεννήθηκε στον Κλεισόο Ευρυτανίας το 1886. Πολέμησε στους Βαλκανικούς Πολέμους και στον Α Παγκ. Πόλεμο. Τραυματίστηκε στη μάχη του Αφιόν Καραχισάρ (Μικρά Ασία). Το 1937 έγινε υποστράτηγος και το 1938 ανέλαβε την VIII Μεραρχία Πεζικού στην Ήπειρο. Το 1940 απέκρουσε την ιταλική επίθεση, οδηγώντας στη νίκη τον ελληνικό στρατό. Πέθανε το 1962, σε ηλικία 76 ετών.

⁶⁸ Τα στοιχεία προήλθαν από τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού.

Ο χειμώνας που ήρθε ήταν βαρύς. Η πολεμική δράση περιορίστηκε εκαιέρωθεν λόγω του ψύχους. Τον Ιανουάριο του 1941 έγιναν κάποιες επιθέσεις που δεν είχαν επιτυχία, λόγω καλής οργάνωσης των Ιταλών. Με την κατάληψη της Κλεισούρας στις 10 Ιανουαρίου 1941, το μέτωπο σταθεροποιήθηκε στη γραμμή από το Πόγραδεις (τη λίμνη Αχρίδα) μέχρι το Ιόνιο Πέλαγος (βόρεια της Χειμάρρας). Μετά το Σύνταγμα αποσύρθηκε ως εφεδρεία.

Από τις 9 Μαρτίου 1941 άρχισε η εαρινή ιταλική επίθεση με πολλαπλάσιες δυνάμεις, στη διάβαση⁶⁹ της Κλεισούρας. Δόθηκαν σκληρές μάχες για κατάληψη των στρατηγικών υψωμάτων. Από τις 15 Μαρτίου το 42 Σύνταγμα Ευζώνων είναι στην πρώτη

Πρόχειρη ταφή στο νεκρό πολεμιστή

γραμμή. Απέκρουσε αλληπάλληλες εκθρικές επιθέσεις, όπως και όλη η πρώτη γραμμή του μετώπου. Στις 21 και 22 Μαρτίου ο Μουσολίνι εγκατέλειψε την Αλβανία, συνειδητοποιώντας την αποτυχία⁷⁰ του.

Λόγω της γερμανικής εισβολής στην Ελλάδα από τις 6 Απριλίου 1941, το ελληνικό Γενικό Επιτελείο θορυβημένο από την ταχύτατη προέλαση των Γερμανών, στις 12 Απριλίου, διέταξε την οπισθοχώρηση του ελληνικού στρατού από την Αλβανία. Έτσι

⁶⁹ Για κατάληψη του Υψώματος 731 του βουνού Τρεμσεσίνα, που το υπερασπιζόνταν άνδρες του 5ου Συντάγματος Πεζικού, με διοικητή τον Δημ. Κασλά, κατά την περίοδο 9 έως 19 Μαρτίου 1941, έγιναν πάνω από 18 ιταλικές επιθέσεις, με καταγιστικούς βομβαρδισμούς (που το ανέσκαφαν). Με άμυνα πίσω από νεκρά σώματα Ιταλών στρατιωτών, οι Έλληνες φαντάροι, με την κραυγή ΑΕΡΑ και εφ' όπλου λόγη, απώθησαν τελικά τους Ιταλούς, γράφοντας σελίδες ηρωισμού, δόξας και μεγαλείου.

⁷⁰ Ο ιταλικός στρατός υπέστη πανωλεθρία, με 12.000 νεκρούς και 3.000 τραυματίες. Οι απώλειες της ελληνικής πλευράς ανήλθαν σε 1.200 νεκρούς και 4.000 τραυματίες.

οι Ιταλοί κατέλαβαν την Κορυτσά (στις 14 Απριλίου) και στις 19 Απριλίου έφτασαν στις Πρέσπες.

Στο μεταξύ, στις 16 και 17 Απριλίου, το 42 Σύνταγμα Ευζώνων είχε φτάσει μέχρι το Μάλι Σπαι του Τεπελενίου. Μετά τη σύμπτυξη το Σύνταγμα πήρε αμυντική θέση σε υψώματα βόρεια του Αργυροκάστρου.

Στις 18 και 19 Απριλίου το 42 Σύνταγμα απέκρουσε ιταλικές επιθέσεις, απαγκιστρώθηκε και συμπίχθηκε στα ΒΔ του χωριού Βοδίνο. Στις 20 Απριλίου 1941, το 42 Σύνταγμα απέκρουσε την ιταλική προέλαση με βαριές απώλειες για εκείνους. Το εσπέρας κοινοποιήθηκε η ανακωχή μεταξύ Ελλήνων και Ιταλών. Παρά την ανακωχή όμως, στις 21 Απριλίου, οι Ιταλοί έκαναν προσπάθεια για διείσδυση, που και πάλι αποκρούστηκε. Μετά τη συνθηκολόγηση της 20ής Απριλίου και την ελληνική σύμπτυξη-υποχώρηση, οι Ιταλοί πέρασαν σε ελληνικό έδαφος τρεις μέρες αργότερα.

Στρατιώτης-παπάς στο αλβανικό μέτωπο

Στις 22 και 23 Απριλίου, κατόπιν διαταγής, το 42 Σύνταγμα συμπίχθηκε από το Βοδίνο σε Κεράσοβο και Κρουονέρι. Η σύμπτυξη συνεχίστηκε στις 24 Απριλίου προς τη Ζίτσα και μετά στο χωριό Δραμεσοί. Εκεί συγκεντρώθηκε ο οπλισμός και τα υλικά του Συντάγματος (που αποθηκεύτηκαν στο κτίριο του Σχολείου). Τα κλειδιά του σχολείου δόθηκαν στο Σταθμό Χωροφυλακής του χωριού.

Στις 26 Απριλίου 1941, το Α' Σώμα Στρατού ενέκρινε την απόλυση των εφέδρων Αξιωματικών και οπλιτών που κατάγονται από την Ήπειρο. Προέκυψε τότε ζήτημα για το 42 Σύνταγμα Ευζώνων, του οποίου οι οπλίτες δεν κατάγονταν απ' την Ήπειρο, αλλ' από τη Στερεά

Ελλάδα. Ο Διοικητής της Μεραρχίας, με ευθύνη του, διέταξε να χορηγηθούν (ψευδώς) και σ' αυτούς απολυτήρια, γράφοντας όμως ως τόπο καταγωγής την περιοχή Άρτας, ώστε να δικαιολογείται η απόλυση αυτών ως καταγόμενων δήθεν από την Ήπειρο. Επίσης δόθηκε εντολή και σ' αυτούς να πάρουν μαζί τους όλα τα ζώα (άλογα, μολάρια) του Συντάγματος, που προέρχονταν από την περιοχή Λαμίας, απ' όπου έγινε επίταξη κατά την επιστράτευση του Συντάγματος.

Τις επόμενες μέρες 27 έως 30 Απριλίου 1941, το Σύνταγμα κινήθηκε νότια (προς την Φιλιπιάδα). Κατά τη διαδρομή επιβράβηκε η αναχώρηση όσων ήθελαν. Τα υπολείμματα του Συντάγματος με πορεία (στις 1 και 2 Μαΐου) μέσω Άρτας έφτασαν στην Αμφιλοχία. Με έγκριση της μεραρχίας, τις επόμενες μέρες (3 έως 6 Μαΐου) αποσπάστηκαν από τη φάλαγγα των άλλων μονάδων οι οπλίτες οι οποίοι (μέσω Καρπενησιού - Λιανοκλαδίου) έφτασαν τελικά στη Λαμία (την έδρα του Συντάγματος). Μέσα από δύσβατες ορεινές περιοχές, οι εύζωνοι επέστρεψαν στα σπίτια τους, αποφεύγοντας τις κατοκικές δυνάμεις.

Επιλεγόμενα

Οι ευζωνικές μονάδες της Ελλάδας ανήκουν πλέον στην ιστορία. Το 5/42 Σύνταγμα Ευζώνων από την ίδρυσή⁷¹ του, είχε έδρα τη Λαμία. Από το 1917 και μετά, έγραψε περίλαμπρες σελίδες πολεμικής δράσης, βραχυκρόνια και άξια στην Ουκρανία, θρυλικά στη Μικρά Ασία και ηρωικά στον ελληνοϊταλικό αγώνα του '40-41 στην Αλβανία.

Ο τίτλος “5/42 Σύνταγμα” χρησιμοποιήθηκε την περίοδο της Κατοχής από την αντιστασιακή οργάνωση⁷² ΕΚΚΑ, η οποία είχε τραγικό τέλος. Το αθλιότερο όμως όλων ήταν η δημιουργία των Ταγμάτων Ευζώνων (ή Ταγμάτων Ασφαλείας) από την κατοχική κυβέρνηση Ιωάν. Ράλλη⁷³. Φορώντας ίδια στολή με τους ευζώνους (έγιναν γνωστοί ως γερμανοτσολιάδες), εξαθλιωμένοι άνθρωποι κατατάσσονταν (με καλό μισθό) για να επιβιώσουν και - δυστυχώς - προσέφεραν υπηρεσίες στο Γερμανό κατακτητή και στους εδώ υπηρέτες τους, αμαυρώνοντας το ηρωικό σύμβολο του Έλληνα ευζώνου (ή τσολιά).

Σήμερα, οι ευζώνοι εκτελούν αποστολές τελετουργικού χαρακτήρα, όπως η συμβολική φύλαξη του Μνημείου του Αγνώστου Στρατιώτη. Σκοπιές με ευζώνο υπάρχουν στο Προεδρικό Μέγαρο και στην πύλη του στρατοπέδου της προεδρικής φρουράς⁷⁴. Επίσης αποδίδουν τιμές σε επίσημα πρόσωπα (Πρόεδρο, αρχηγούς κρατών, κ.ά.). Στη Λαμία και σε ανάμνηση της ένδοξης ιστορίας του 5/42 Συντάγματος Ευζώνων υπάρχει στην Πλατεία Πάρκου της Λαμίας από το 1962, ο ανδριάντας του Τσολιά. Ανάλογο μνημείο υπάρχει στο χώρο του στρατοπέδου της ΜΕΡ.ΥΠ. (Στρατόπεδο Αθ. Διάκου).

Ο Τσολιάς (πλατεία Πάρκου Λαμίας)

⁷¹ με Βασιλικό Διάταγμα από τις 23 Δεκεμβρίου 1913.

⁷² Κατά τη διάρκεια της Κατοχής, τον Απρίλιο του 1943 ο συνταγματάρχης Δημήτριος Ψαρρός και άλλοι Έλληνες αξιωματικοί συγκρότησαν στην περιοχή Γκιώνας - Παρνασσού το 5/42 Σύνταγμα (έτσι ονομάστηκε) με σκοπό την αντίσταση κατά των κατακτητών και την απελευθέρωση της πατρίδας. Το Σύνταγμα αυτό έδρασε στη Ρούμελη και είχε οκληρές και επιτυχείς συγκρούσεις με τα στρατεύματα Κατοχής. Δυστυχώς, ο ΕΛΑΣ επιτέθηκε τρεις φορές κατά του Συντάγματος και τελικώς το διέλυσε το Απρίλιο το 1944, ο δε Διοικητής του φονεύθηκε, καθ' όν χρόνο οδηγείτο αιχμάλωτος στο αρχηγείο του Άρη Βελουχιώτη.

⁷³ Με το νόμο 260/1943 (ΦΕΚ 180 Α' / 18-6-1943)

⁷⁴ Το 1914 ουστήθηκε η Ανακτορική Φρουρά με δύο σουλαμούς Ευζώνων, ως ιδιαίτερη μονάδα ευζώνων. Από τότε ο τίτλος της έχει μετατραπεί αρκετές φορές (Φρουρά Σημείας, Φρουρά Μνημείου Αγνώστου Στρατιώτη, Βασιλική Φρουρά, Προεδρική Φρουρά). Μετά το 1974 και την πτώση της δικτατορίας, πήρε τη σημερινή ονομασία “Προεδρική Φρουρά”.

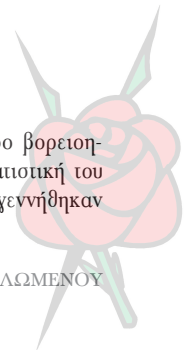
Οι ηρωικοί αγώνες και οι νεκροί Ρουμελιώτες εύζωνοι του αλβανικού έπους τραγουδήθηκαν με το εξής δημοτικό τραγούδι:

«Τ' έχεις, καημένε κόρακα, που σκούζεις και φωνάζεις.
Μήνα διψάς για γαίματα, μήνα πεινάς για κρέας;
Πέτα ψηλά στο Λάμποβο⁷⁵, ψηλά στο Τεπελένι,
Που πολεμούν τ' αδέρφια μας μ' ασκέρια Ιταλιάνων.
Εκεί θα βρεις τα αίματα, εκεί θα βρεις το κρέας,
εκεί κορμάκια κείτονται ηρωικών ισολιάδων,
ισολιάδων του Τριανταεννιά και του Σαρανταδύο.
Δεν έχουν μάνα να τους δει, γυναίκα να τους κλάψει.
Έχουν τους όλμους συντροφιά, προσκέφαλο μια πέτρα
Και για πανωσκεπάσματα τους πάγους και τα χιόνια.»

Εύζωνας σαλπικτής

⁷⁵ Το Λάμποβο είναι χωριό βόρεια του Αργυροκάστρου στη σημερινή Αλβανία. Ήταν κέντρο βορειοηπειρωτών ορθοδόξων Ελλήνων. Ο πληθυσμός του χωριού σύμφωνα με την οθωμανική στατιστική του 1895 ήταν 701 κάτοικοι, ενώ το 1913 η ελληνική στατιστική αναφέρει 580. Στο Λάμποβο γεννήθηκαν οι εθνικοί ευεργέτες Ευάγγελος και Κωνσταντίνος Ζάππας.

Βιβλιογραφία

Ανέκδοτο υλικό

- Ν. 85/ 29-11-1913
- Β.Δ. 23-12-1913.
- Νόμος 260/1943 (ΦΕΚ 180 Α΄/18-6-1943)
- εφ. “Η ΕΠΑΡΧΙΑ”, ετών 1929-1938, Λαμία.
- Βιβλίο “Σκόρπιες μνήμες και διαλογοισμοί” του Γεωργίου Ανδρ. Πολίτη, Γενικού Αρχίατρου Ε.Α., 1989, Αθήνα.

Εφημερίδες - Περιοδικά

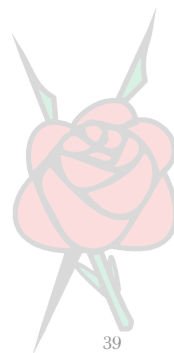
- Κωνσταντίνου Αθ. Μπαλωμένου: “Πολεμική ιστορία του 2ου Συντάγματος Πεζικού της Λαμίας (1912-13)”, στην εφ. ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ, 13-15/7/2010, Λαμία
- Αθανασίου Κ. Μπαλωμένου: “Δρόμοι, Καταστήματα και Ιδιοκτησίες της προπολεμικής Λαμίας (Δεκαετία 1930-40)”, περ. ΦΘΙΩΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ, 2001, Λαμία.

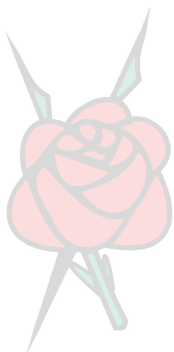
Βιβλία

- Γεωργ. Ρούσσου: Νεώτερη Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. 5, εκδ. Ελληνική Μορφωτική Εστία, 1976, Αθήνα.
- Γιάννη Καφή: “Χαμένες Πατρίδες”, Εκδ. Λιβάνη, Αθήνα.
- Ιωάννη Δ. Κακουδάκη, Αντιστρατήγου ε. α., Επίτιμου Α΄ Υπαρχηγού ΓΕΣ: Απομνημονεύματα
- Κώστα Ντιούλα: “Ένας φαντάρος θυμάται τον Μικρασιατικό πόλεμο”, έκδοση 1976, Αθήνα.
- Χρήστου Α. Σπανομανώλη: “Αιχμάλωτοι των Τούρκων”, Αύγουστος 1922 - Αύγουστος 1923, Αθήνα, 1969.

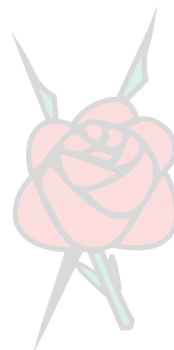
Ηλεκτρονικές σελίδες

- <http://www.macedoniahellenicland.eu/>
- <http://www.army.gr>
- <http://www.defencenet.gr/>
- <http://www.evrytan.gr>
- <http://sotosalexopoulos.blogspot.gr/>
- wikipedia

ΤΟ ΒΙΒΑΙΟ
ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΘ. ΜΠΑΛΩΜΕΝΟΥ
ΜΕ ΤΙΤΛΟ
«ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ 5/42 ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ ΕΥΖΩΝΩΝ
ΤΗΣ ΛΑΜΙΑΣ»
ΕΚΔΟΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΕ «ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ»
ΤΟΝ ΝΟΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2012
ΚΑΙ ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ.

ΕΚΔΟΣΗ

“ΛΑΜΙΑΚΟΣ ΤΥΠΟΣ” α.ε.

ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

